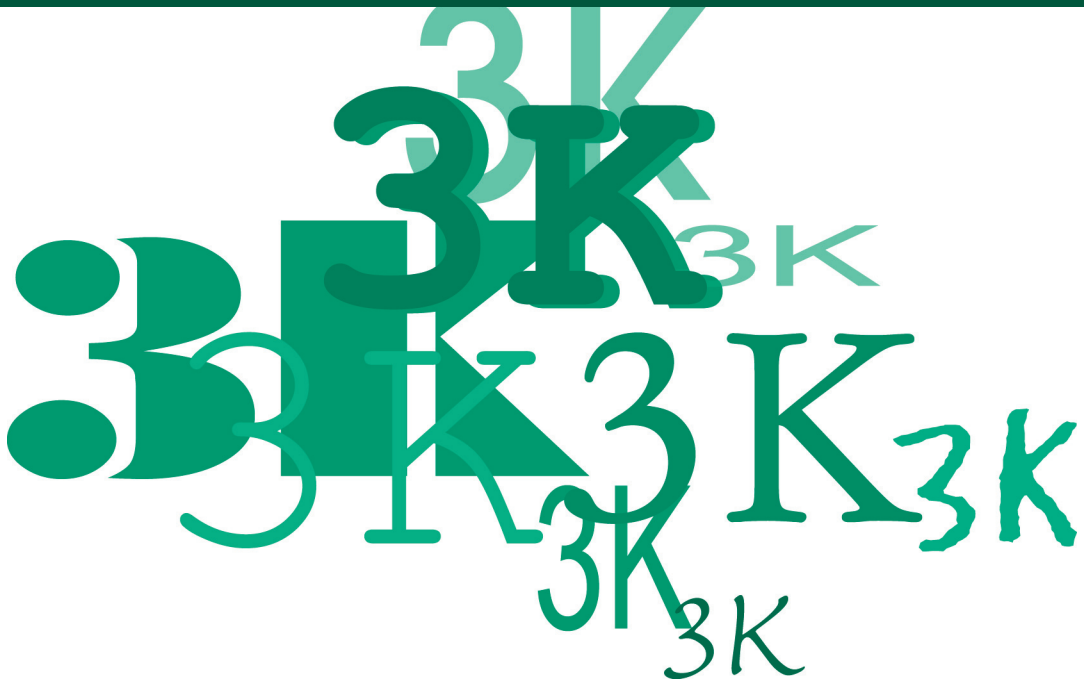

KÖNYV KÖNYVTÁR KÖNYVTÁROS

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

28. évfolyam 4. szám

2019. április

Tartalom

Szerkesztői előszó	3
<i>Extra Hungariam</i>	
Dömsödy Andrea: A rigai könyvtárak üzenete	4
<i>Műhelykérdések</i>	
Dóra László: Kölcsönzési ranglisták – 2018.....	12
<i>Konferenciák</i>	
Czákné Szomor Ildikó – Forgács Hajnalka – Laczkó Bence – Maltzik Balázs – Villám Judit: Szakkönyvtári seregszemle negyedszer	21
Dancs Szabolcs: Digitális emlékezet, adatvédelem és szerzői jog: beszámoló Tallinnból	30
<i>Perszonália</i>	
Vasné Tóth Kornélia: Egy lelkész-könyvtáros halálára In memoriam Imolay dr. Lenkey István (1941–2019)	35
<i>Könyv</i>	
Pogány György: Dokumentumgyűjtemény a Zeneakadémia könyvtárának történetéről	39
Hernek István: Egy Networkshop konferencia lenyomata	45
Maróthy Szilvia: Szabad hozzáférésű irodalom: Kerekes Pál új Kalauza	50

From the contents

- Andrea Dömsödy*: The message of Riga libraries (4)
László Dóra: The most borrowed books in 2018 (12)
Szabolcs Dancs: Digital memory, data protection and copyright: report from Tallinn (30)

Cikkeink szerzői

Czákné Szomor Ildikó, az OGYK könyvtárosa; *Dancs Szabolcs*, az OSZK főtanácsosa; *Dóra László*, az EMMI Hagyományok Háza, felnőttképzési és szakképzési előadója; *Dömsödy Andrea*, az EKE OFI Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum iskolai könyvtári referense; *Forgács Hajnalka*, az OGYK könyvtárosa; *Hernek István*, az SZTE Klebelsberg Kuno Könyvtára könyvtárosa, kommunikációs munkatársa; *Laczkó Bence*, az OGYK könyvtárosa; *Maltsik Balázs*, az OGYK könyvtárosa; *Maróthy Szilvia*, az MTA BTK Irodalomtudományi Intézet fiatal kutatója; *Pogány György*, a pilisi Kármán József Városi Könyvtár és Közösségi Ház ny. könyvtárigazgatója; *Vasné Tóth Kornélia*, az OSZK Plakát- és Kisnyomtatványtár munkatársa, *Villám Judit*, az OGYK osztályvezetője

Szerkesztőbizottság:

Bánkeszi Lajosné (elnök)

**Dancs Szabolcs, Mezey László Miklós,
Németh Márton, Rózsa Dávid, Szeifer Csaba**

Szerkeszti:

Tóth Béla István

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest I., Budavári Palota F épület; Telefon: 224-3791; E-mail: 3k@oszk.hu; Internet: www.ki.oszk.hu/3k; www.epa.oszk.hu/01300/01367

Közreadja: a Könyvtári Intézet

Felelős kiadó: **Fehér Miklós**, a Könyvtári Intézet igazgatója

Technikai szerkesztő: **Nagy László**

Borítóterv: **Gerő Éva**

Nyomta a NALORS Grafikai Nyomda, Vác

Felelős vezető: **Szabó Gábor**

Terjedelem: 8,25 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta az

**Emberi Erőforrások Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alap**

Terjeszti a Könyvtári Intézet

Előfizetési díj 1 évre 4800 Ft. Egy szám ára 400 Ft.

HU-ISSN 1216-6804

Szerkesztői előszó

Kedves Olvasó!

A 3K legújabb számát, csakúgy, mint korábban, ezúttal is műfaji és tematikai sokszínűség jellemzi: közepes terjedelmű tanulmány, külföldi tapasztalatok, konferenciabeszámolók és recenziók is helyet kaptak az áprilisi számban, hiszen a lap továbbra is a könyvtárosok lehető legszélesebb köréhez kíván szólni.

Dömsödy Andrea a Könyvtárostanárok Egyesülete színeiben többedmagával Rigába utazott konferencia-előadást tartani, aminek köszönhetően lehetősége volt eljutni több építészeti és szakmai szempontból is jelentős lett könyvtárba. Írásában a Rigában látottakat összegzi, különös tekintettel a gyermekkönyvtárakra.

Dóra László egy budapesti peremkerületi könyvtár 2018-as kölcsönzési statisztikáit vizsgálva a legek világába kalauzol. A legolvasottabb hazai és külföldi szerzők, valamint a legtöbbet kölcsönzött könyvek 10-es listáit elemzi, összehasonlítva a most kapott adatokat a 2015-ös eredményekkel.

Az Országgyűlési Könyvtár munkatársai az évente megrendezésre kerülő Szakkönyvtári seregszemle idei előadásainak fontosabb gondolatait adják közre, Dancs Szabolcs pedig a tallinni Digitális emlékezet című konferenciáról számol be, amelyen előadóként is részt vett.

Vasné Tóth Kornélia Imolay dr. Lenkey Istvánt búcsúztatja, nem mindennapi szakmai életútját méltatja.

Végül három recenzió zárja a lapszámot Pogány György, Hernek István és Maróthy Szilvia tollából, melyek könyvtártörténeti, könyvtárinformatikai és e-könyves témákkal foglalkozó kötetekről íródtak.

A lap tartalma mellett fontos szót ejtenünk a szerkesztőségben történt változásokról is. A 3K szerkesztői székében dr. Béres Juditot áprilistól e sorok írója váltja, továbbá dr. Bartos Éva és Venyigéné Makrányi Margit elbúcsúzik a szerkesztőbizottsági feladatoktól. Éveken át tartó munkájukért mindhármuknak ezúton mondunk köszönetet. A Könyv, Könyvtár, Könyvtáros nélkülük egészen más lett volna. A változások sorát zárja, hogy Rózsa Dávidot, a KSH Könyvtár főigazgatóját a szerkesztőbizottság új tagjaként üdvözölhetjük körünkben.

Kézirataikat továbbra is a 3k@oszk.hu e-mail címre várjuk.

Jó olvasást kívánva,

Tóth Béla István

Dömsödy Andrea

A rigai könyvtárak üzenete

Irány Riga!

A Könyvtárostanárok Egyesületének (KTE) a 2017-es wroclawi IFLA konferencián bemutatott *Közös cselekvés a civil társadalomért és az oktatás minőségéért* című előadása¹ meghívást kapott a Lett Könyvtárosok Egyesületének 2019. áprilisi, immár 20. alkalommal megrendezett éves országos konferenciájára, amely ezúttal a „Könyvtárak – párbeszéd a változásról” címet viselte.² A meghívás igazán megtisztelő volt a KTE-re nézve, hiszen a Lett Könyvtárosok Egyesülete példamutónak gondolja az egyesület társadalmi felelősségvállalását és megfontolandónak tartja az említett előadásban felvetett gondolatokat.

Vagyis azokat a dilemmákat, amik arról szólnak, hogy a könyvtáraknak, és kifejezetten az iskolai könyvtáraknak mennyiben kell a fenntartóikat és mennyiben kell a demokratikus értékeket képviselniük, hiszen az oktatás minőségéért való kiállás az iskolai könyvtárak ügye is, még akkor is, ha nem közvetlenül érinti a munkájukat, továbbá, hogy mindebben hol a felelőssége egy civil szakmai szervezetnek.

Az előadás megtartása mellett a meghívás jó alkalom volt arra is, hogy betekintsünk a lett könyvtári kultúrába. Kérésünkre vendéglátóink több könyvtárlátogatást is szerveztek számunkra. Tapasztalatainkat nem egészítettük ki módszeres kutatással, nem mi határoztuk meg, hogy mely gyűjteményekbe látogassunk el, teljes mértékben a vendéglátóink választására hagyatkoztunk. Jóllehet csupán látogatóként voltunk jelen, de úgy gondoljuk, hogy a látottak és a személyes benyomásaink érdekesekek és hasznosak lehetnek a hazai szakmai közönség számára.

Kari könyvtárak

2019. április 14-én elsőként a nemzeti könyvtártól 5 perc sétára található Lettországi Egyetem két karának egymás mellett álló épületeit tekintettük meg. Természetesen mindkettőben van könyvtár és mindkettő nyitva tart vasárnap is, hiszen csakúgy, ahogy az épületek, a bennük található könyvtárak is nonstop, 0-tól 24-órásig fogadják a látogatókat. Az

A Lettországi Egyetem egyik épülete (Fotó: Dömsödy Andrea)

épületbe minden adminisztráció és ellenőrzés nélkül léptünk be. Még biztonsági őr sem állt a bejáratnál, csak biztonsági kapu fogadja a betérőt. Vezetőnk elmondása szerint északa ezt már csak egy beléptető rendszeren keresztül tehettük volna meg, diákigazolvány segítségével. Vasárnap lévén könyvtáros nem volt az épületben, olvasó és az épületet más célra használó látogató viszont annál több. Minden szolgáltatás önkiszolgáló módon működik. Hétköznap természetesen olvasókat segítő könyvtárosok is vannak az épületben.

Az egyetem ezen karai, vagyis a „Nature” és a „Science”, olyan 1-2 éve megnyitott épületekben működnek, amelyek építészetileg is különlegesek. A könyvtári terek kialakítása és berendezése azt a szemléletet közvetíti, hogy a könyvtár a mindennapi élet része és a tanulás természetes színtere. Az épületen belül nincs külön beléptető rendszer, közvetlenül nyílik az egyéb terekből. Ez különösen feltűnő a Science épületben, ahol a nagy, látványos központi tér része.

A Nature épületében különösen szembetűnő az otthonosság, amelyet fotelek, függőfotelek, puffok, napozóágyak, kis alakú asztalok és egy elkülönített étkező erősítenek. Mindezt modern, fiatalos hangulatban, melyhez az is hozzátartozik, hogy bárpuftszerű asztaloknál is lehet olvasni vagy épp a külvilágot bámulni az óriási üvegfalakon át. Ezek a terek alapvetően csendesek, de kiscsoportos fülkék és kisebb tantermek is a diákok rendelkezésére állnak a beszédet igénylő tevékenységekhez.

A könyvespolcok nincsenek teleszűfolva könyvekkel, de itt is vannak hosszú könyvespolc sorok. Az olvasói terekben számos olvasóasztal található, mind egyedi fényerőszabályozós világítással van ellátva. A digitális világ nyomai is látszódnak több kényelmi szolgáltatásban: az asztalokban beépített konnektorok, a polcok tetején tabletten működő katalógus, QR-kódleolvasó, önkiszolgáló kölcsönzőgép található.

Lettország Nemzeti Könyvtára

A lettek nemzeti könyvtárának jelenlegi épülete 2014-ben nyílt meg az olvasók előtt. Tervezője *Gunars Birkerts*, lett származású amerikai építész. Az épület nem csak látványos, de szimbolikus jelentéssel is bír. Az épület kívülről csupa üveg, olyan mint egy vízből ki-

L N B

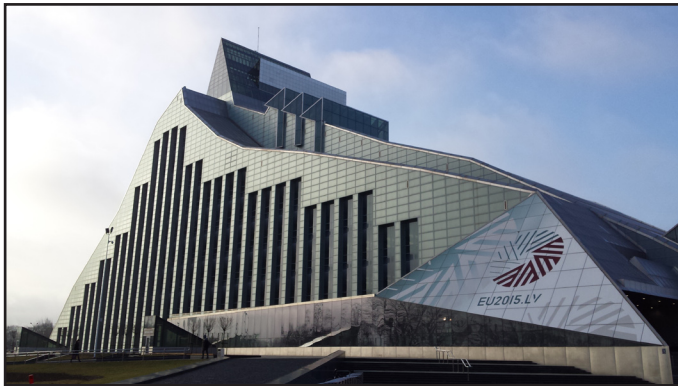
L A T V I J A S
N A C I O N Ā L Ā
B I B L I O T Ē K A

A lett nemzeti könyvtár logója (Forrás: <https://www.lnb.lv/>)

magasló jéghegy, a tudás megmászható hegyét szimbolizálja, belülről pedig a lett emberek adományából kialakított könyvekkel teli polcok dekorációja uralja a teret. Vagyis az ott látható könyvek nem használhatók, de a vizuális hatásuk igazán lenyűgöző képet nyújt. A könyvtár a folyópart mellett, a főváros központi részén található, így meghatározza a városképet. Méltó egy nemzeti könyvtárhoz.³

Természetesen ezt a könyvtárat is meg tudtuk nézni vasárnap, hiszen minden nap nyitva van, a lettek ugyanis fontosnak tartják, hogy a nemzeti könyvtár minden lett emberé. Az egyes részlegei más-más nyitvatartással működnek, de minden nap több részleg is elérhető és sok a nyilvános program.

Az épület 12 szintes. A felső két szint gyakorlatilag kilátó, ahonnan jól látható a folyó és a város, sőt a tenger is. Ezen emeletek csak vezetéssel látogathatók, de születésnapra és egyéb alkalmakra is kibérelhetőek. A földszinten kiállítóterek, étterem, konferenciaterem és egy óriási ruhatár található, amelyekben ott jártunkkor is meglehetősen sokan voltak. Az emeleti körfolyosókról nyílnak az olvasótermek.

Lettország Nemzeti Könyvtárának épülete 2015-ben (Fotó: Wikipedia)

Gyermekkönyvtár és gyermekirodalmi központ a nemzeti könyvtárban

A 7. emeleten található a gyermekkönyvtár, amely nem egy kutatóhely, mint az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum gyermek- és ifjúsági irodalmi különgyűjteménye, hanem gyerekeket és családjaikat kiszolgáló gyermekkönyvtár, melyben csak helybenhasználat lehetséges. Emellett pedig nagyszámú foglalkozást tartanak.

A gyermekkönyvtár nem túl nagy, de mint a legtöbb olvasóteremből, innen is gyönyörű a kilátás a városra. A teret egy nagy papírból készült fa uralja, ezt leszámítva a tér berendezése nem különlegesebb, mint egy átlagosan jónak mondható gyermekkönyvtár. Az átalakításhoz viszont már megvannak a tervek, jelenleg épp támogatókat keresnek. A látványtervek szerint itt is lesznek függőfotelek és szintben eltoltt párnázott nézőtér is.

A nemzeti könyvtár természetesen gyűjti és archiválja a lett gyermekkönyveket is, de a gyermekolvasókat nem ebből az állományrészből szolgálják ki. A gyermekkönyvtár a sok gyermekprogram mellett képviseli az országot a Gyermekkönyvek Nemzetközi Tanácsában. A tavalyi évben éppen ők készítették el a nemzetközi gyermekkönyvnap plakátját és ők találták ki annak üzenetét. Módszertani központként önálló, a gyermeki szem számára is vonzó és érdekes honlapot⁴ működtetnek, melyet a gyermekkönyvtárban látható fa motívumra „építettek fel”, ahol a lett gyermekkönyv-illusztrátorokat is megismerhetjük és régebben kiadott lett gyermekkönyvek digitalizált változatait is lapozgathatjuk, de az általuk koordinált országos programokról is részletes információkhoz juthatunk. Példának okáért van a gyermekkönyvtárnak Bookstart (egyfajta könyvkelengye) programja és rendszeresen bekapcsolódnak az Északi Irodalmi Héttbe. Évente kiosztott díjukról a könyvtári hálózat segítségével felépített rendszerben diák és szülői zsűri közreműködésével döntenek. Az eredményről változatos módokon, például szórólapok és plakátok segítségével adnak tájékoztatást. Mindezek mellett figyelemre méltó az apáknak és férfiaknak szóló olvasóversenyük.

Gyermekkönyvtár a nemzeti könyvtár épületében (Fotó: Dömsödy Andrea)

Egy iskolai könyvtár

Az *Olaines 1. vidusskola* egy Rigához közeli településnek, Olainesnek az egyik középiskolája, melynek ezer körüli tanulólétszáma van. Itt Aija Jankava, a Lett Könyvtárosok Egyesülete iskolai könyvtári szekciójának elnöke munkahelyét látogathattuk meg.

Az iskola könyvtár építészeti és koncepcionális sikere

Az iskolai könyvtár nemrégiben nagy átalakításon ment keresztül. A 2016/2017-es tanévvel a hagyományos tanteremkönyvtárat jól funkcionáló valódi iskolai könyvtári térré alakították át.

Az átalakítás koncepciója a nyitott tér. Ez még úgy is jól érvényesül, hogy az alapterület jelentősen megnövekedett és kétszintessé vált a könyvtár. A koncepció és a kivitelezés olyan jól sikerült, hogy a könyvtárépület 2016-ban elnyerte *Az év legjobb épülete Lettországban díjat* (Gada labākā būve Latvijā - 2016) rekonstrukció kategóriában.⁵

Kívülről, az iskolai folyosóról nem egy nagyméretű felirat, hanem egy üvegajtó csalogat. Belépve pozitív, komfortos hangulat sugárzik a látogató felé, az olvasóterem kellemes, tágas, világos, átlátható és vidám. A funkcionális terek - amelyek más könyvtárakban is láthatók - önmagukban nem lennének különlegesek, de ezeknek az elrendezése, berendezése, koncepciója és szellemisége nyitottságot, továbbá a felhasználói igények szem előtt tartását mutatja. A könyvtár vizuális megjelenését tekintve és szakmailag is kiemelkedő, és ami a legfontosabb: működőképes. Ez az órák közti szünetekben is jól látható volt. A diákok kicsöngetéskor jöttek, leültek, elfoglalták magukat. Többnyire társasjátékoztak, kártyáztak, beszélgettek, néhányan az e-könyv olvasókat használták. Becsöngetéskor mentek csak el, láthatóan kedvelik a teret. Funkcionálisan, önállóan használják, de két könyvtáros dolgozik benne, akik az önkiszolgálás ellenére vagy éppen amiatt, folyamatosan foglalkoznak az olvasókkal. A tanórák alatt a pedagógusok egyénileg dolgoztak vagy kis diákcsoporttal foglalkoztak ottlétünk alatt.

A földszint

A bejárathoz közel, de nem közvetlenül mellette, nem szemben, mégis jól látható, gyorsan elérhető helyen van a könyvtáros asztala. Ez nem ellenőrzési pont, hanem választható segítség, a teret sem töri meg. A bejáratnál egy síkban lévő fal egyik oldalán egy látványosan kialakított „új könyvek polca” található, amely inkább csak kifelé menet tűnik szembe. Másik oldalán a folyóiratokat találják az olvasók. A falon óriási betűkkel egy történet olvasható az olvasásról. Bárpult ebben a könyvtárban is van, rögtön a bejárat mellett. Rajta a kölcsönözhető e-könyv olvasókkal.

Az alapvetően hosszú elrendezésű tér egyik oldalán az iskolaépület adottságából következően végig ablakok vannak, amelyek kellő fényt biztosítanak. Ezek előtt helyezkednek el a számítógépek, a lépcső és a tér végében egy kis színpad áll, amely műsoron kívül heverőként funkcionál. A szünetekben úgy tűnt, ez a legnépszerűbb hely. A színpad felett az „olvasás” felirat látható hangsúlyos dekorációként. A könyvtár ezen végében színes polcokon található a könyvek, az egyik oldalon a fiatalabbaknak szóló irodalom, a másik oldalon az ifjúsági irodalom, ezek mellé pedig sok-sok társasjáték került. Itt kapott helyet az ivókút is, amelyet már a nemzeti könyvtárban is láthattunk.

A hosszú falon a felnőtt szépirodalom kapott helyet, ezek között néhány lett nyelvű magyar kötet is látható, például Szabó Magda és Gárdonyi Géza művei, valamint különféle antológiák.

A hosszú fal mellett alacsony, semleges színű polcokon az ismeretközlő irodalom található ETO szerinti rendben, klasszikus értelemben vett kézikönyvtár nincsen. A hangsúlyos hátsó tér és az ülő tér között 6-8 fős asztal nyújt lehetőséget a csoportos munkára.

Itt érkezésünkkor épp tanóra folyt, egy pedagógus foglalkozott néhány diákkal. A nálunk elterjedt tanórai könyvtárhasználat tanítása ebben az iskolai könyvtárban nem gyakori, inkább olvasásnépszerűsítő munka zajlik helyette. A lett tanterv ugyan tartalmaz könyvtárhasználati elemeket, de csak keresztterületi követelményként, tantárgyhoz kötöten – úgy, mint Magyarországon - nem.

A galéria

Az emeleti tér is többféle funkciót tölt be, mint azt az iskolai könyvtári tereknél megszoktuk. Érdekes megoldás, hogy a könyvespolcok, amelyek a művészeti és az irodalomtudományi állománynak adnak helyet, nagyon alacsonyok és a falba vannak süllyesztve, így a felettük lévő falszakasz hangsúlyos kiállítási felületként használható. Az iskolai könyvtáros elmondása szerint a diákok a padlón ülve használják ezeket a polcokat, hiszen nekik így a legkényelmesebb és a legtermészetesebb. Mondhatnánk azt is, hogy otthonos. Az emelet egyik vége kellemes kávézó hangulatot kelt, amelyben kis asztal, fotelek és fából készült falburkolat kapott helyet.

(Fotó: Dömsödy Andrea)

Az emeleten emellett még heverő és egyéni tanulóhelyek is találhatóak. Továbbá innen nyílik a könyvtár raktára, melyben az éppen használaton kívüli tankönyvek és egyéb kötetek, eszközök kaptak helyet. A lett iskolai könyvtárak is részt vesznek az ingyenes tankönyvellátásban. A pedagógusok által minimum 3 évre választott tankönyveket osztályonként kölcsönzik ki.

A lett gyermekirodalomról

A Rigai látogatás kapcsán betekintést nyertünk a lett gyermekirodalomba is. Számos figyelemre méltó kortárs gyermek- és ifjúsági könyvük van, ezek közül azonban egy sem olvasható magyarul. Kiemelésre érdemes „projekt” a *Bikibuki* című sorozat, amely klaszszikus, 1940 és 1990 közötti lett verseket jelent meg kortárs illusztrációkkal. Minden kisméretű könyvben egy verset olvashatunk, a teljes sorozat több mint 100 kötetből áll. A lett gyermekirodalommal való ismerkedéshez pedig ajándékba kaptunk egy kötetet,

amely azóta az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum állományából is elérhető.⁶ A kötet *Anna Brigadere* 1900-as évek eleji munkásságától egészen a 2000-es évek elejéig mutatja be képekkel gazdagon illusztrálva a lett gyermekkönyveket.

Aija Jankava iskolai könyvtáros ajánlásából azt is megtudtuk, hogy az idelátogató gyermekek számos lettre fordított könyvtárról és olvasásról szóló kortárs mesekönyvet olvashatnak, ezeket természetesen jól tudják használni a könyvtárpedagógusok az olvasás- és könyvtárnépszerűsítő tevékenységük során. Az ilyen könyvek jobbára hiányoznak a magyar könyvpiacról.

Személyes érdeklődésből kifolyólag és a kapcsolatokat erősítendő utána jártunk, hogy vajon a lett és a magyar gyerekek, illetve a gyermekirodalom iránt érdeklődők mit ismerhetnek egymás gyermekirodalmából. A kutatás eredményeként elkészült *A magyar – lett gyermek- és ifjúsági irodalmi művek bibliográfiája*.⁷ Ez kisszámú, összesen 37 tételt tartalmaz és a kifejezetten gyermekirodalmi művek mellett, a magyar diákokkal olvastatott népmesegyűjteményeket is számba veszi, viszont az antológiákban megjelent műveket nem kutattuk fel. Összességében megállapítható, hogy lett nyelven több magyar szerző és mű olvasható, mint fordítva. Lett nyelvre fordított kortárs magyar mű is van a listán, a magyarra fordított lett gyermekirodalomból viszont hiányoznak a kortárs szerzők és frissebb kiadások sincsenek.

Számszerűsítve 16 magyar szerző 21 gyermek- és ifjúsági irodalmi műve jelent meg lettül. Összesen 7 fordító dolgozott rajtuk, de többségében Elga Sakse munkái, akinek kiadó hiányában több műve is kéziratban vár a megjelenésre jelenleg. A magyarul megjelent lett művek nagyjából részben népmesék. Összességében 8 ilyen gyűjtemény jelent meg, a maradék 5 lett szerző 8 műve pedig zömében ifjúsági regény.

Fából készült játékok az Olaines 1. vidusskola-ban (Fotó: Dömsödy Andrea)

Összegzés

2019 tavaszán négy könyvtárat látogattunk meg Lettországbán, ezek három különböző könyvtártípushoz tartoznak, ennek ellenére közös bennük a nyitottság, az olvasók folyamatos jelenléte és az izgalmas, de egyben funkcionális tételrendezés és a komfortos,

felhasználóbarát bútorzat. Nyilvánvaló, hogy Lettország élvonalába tartoznak ezek a bibliotékák, de önmagukon túl, a lett könyvtári trendet és annak működőképességét is reprezentálják. A gyermekirodalmukkal való ismerkedésünk pedig azt mutatja, hogy érdemes lenne behatóbban is megismerni a lett szerzők műveit. Ezúton is nagyon köszönjük a lehetőséget a *Lett Könyvtárosok Egyesületének* és a szakmai és emberi gondoskodást *Aija Jankavának!*

Jegyzetek

1. A konferenciárészvételről az alábbi oldalon olvashatnak bővebben: <http://www.ktep.hu/WLIC2017> (2019.05.20.)
2. Latviyas bibliotekāru 20. konference „Bibliotēkas – dialogs ceļā uz pārmaiņām” (*A lett könyvtárosok 20. konferenciája. „Könyvtárak – párbeszéd a változásról”*)
A konferencia oldala az alábbi linken érhető el: http://www.bibliotekari.lv/?page_id=5765 (2019.05.20.)
3. A nemezeti könyvtár épülete virtuálisan is körbejárható: <http://ture.lnb.lv/> (2019.05.20.)
4. <https://lasamkoks.lv/> (2019.05.20.)
5. <http://www.o1vsk.lv/index.php/w/1237/32/Lepojamies-ar-savu-biblioteku> (2019.05.20.)
6. A horse that sings at night : children's literature in Latvia / Silvija Tretjakova [et al.] ; frod. Sabine Ozola. – Rīga : Latvian Literature Centre : Latvian Board on Books for Children and Young People, 2006. - 38 p. : ill. ; 18 cm
7. A magyar – lett gyermek- és ifjúsági irodalmi művek bibliográfiája / összeáll. Dömsödy Andrea. – 2. jav., bőv. vált. – Bp. : OPKM http://www.opkm.hu/?lap=dok/dok&dok_id=458 (2019.05.20.)

(Fotó: Dömsödy Andrea)

Dóra László

Kölcsönzési ranglisták – 2018

Egy korábbi – e lap hasábjain *Mit olvastunk 2015-ben?*¹ címmel megjelent – írásunkban felmértük egy fővárosi peremkerület könyvtárának látogatottságát. Adataink az olvasói statisztikára támaszkodtak, amelyek segítségével megvizsgáltuk a könyvtárba beiratkozott személyek számát, a beiratkozás módját, életkorukat, valamint a nemek összetételét. Ezenkívül a vizsgált könyvtár kölcsönzési statisztikáiból összeállítottuk a legkeresettebb szerzők és a legtöbbet kölcsönzött könyvek listáját.

Most, három évvel később megismételtük felmérésünket ugyanabban a könyvtárban. A 2015-ös év eredményeit figyelembe véve hipotézisünk szerint a beiratkozott olvasók számának továbbra is csökkenő tendenciát kellene mutatnia. 2010-től vizsgáltuk a könyvtárhasználók számát eredeti felmérésünkben, és attól az évtől fogva ez a mutatószám egyértelműen csökkent a cikk megjelenéséig. Az értékeket ezúttal is egész százalékokra kerekítettük a könnyebb „olvashatóság” kedvéért.

2015-ben 312 beiratkozott olvasója volt a bibliotékának, egy évvel később ez a szám megugrott 365-re, 2017-ben 339 volt, míg tavaly egy fővel emelkedett a létszám. Az eredmény tehát hullámzó, de a három évvel ezelőtti állapotot tekintve mindenképpen emelkedett az olvasók létszáma.

A nemek aránya 60% - 40% volt a férfiak hátrányára, míg 2018-ban ez az arány tovább romlott: az olvasók 74%-a volt nő (251 fő), 26%-a férfi (89 fő). Az olvasók átlagéletkora viszont 55,7 évről 49,8-re változott. Három éve a legfiatalabb olvasó 10 éves volt, ez az életkori szám most is igaz, de a legidősebb olvasó már nem 84 éves, hanem 76. Ez talán biztató adat, amely azt jelzi, hogy az olvasók életkora – természetesen csak átlagban – egyre fiatalabb.

Egész évre vonatkozólag most is a korábbi számmal megegyező arányban váltottak beiratkozási jegyet, ez az az adott évben beiratkozottak 59%-a (201 fő). A többi beiratkozó fél évre kötelezte el magát (139 fő, 41%), és negyedévre senki nem vette igénybe a szolgáltatásokat, pedig ez a számarány 2015-ben fél évre 20% és negyedévre 21% volt.

Összefoglalóan tehát a használók több időre vették igénybe a könyvtári szolgáltatásokat, mint három éve, és ez az érdeklődésük növekedését mutathatja.

Diákigazolvánnyal 2015-ben 56 fő, azaz 18% váltott tagságot, ez a szám tavaly 88 fő, 26% volt. Nyugdíjas kedvezményt korábban 108-an kaptak, ami 35%-os arány, most mindössze 85-en, amely 25%-os arányt mutat. Ebből kiszámolva 200 fő, vagyis 59% vett teljes árú jegyet a 2018-as évben, míg korábban ez 47% volt. Az arányok eltolódása itt is megmutatkozik, vagyis több a fiatal könyvtárhasználó és többen vásároltak tagságot teljes áron, a nyugdíjas kedvezménnyel rendelkezők száma pedig csökkent.

A legolvasottabb szerzők és művek

A táblázatban egymás mellett szerepelnek a 2015-ös és a 2018-as adatok, összehasonlításképpen. A legolvasottabb szerzők közé ugyanazzal a módszerrel kerültek be az írók, vagyis akiknek a legtöbb könyvét kölcsönözték ki a vizsgált könyvtárban.

Sor-szám	2015 legolvasottabb szerzője	2018 legolvasottabb szerzője
1.	Ken Follett	Gerald Durrell
2.	Robin Cook	Tony Wolf
3.	Agatha Christie	J. R. dos Santos
4.	Dan Brown	Nora Roberts
5.	Vavyan Fable	Aldous Huxley
6.	Erika Mitchell James	Mikszáth Kálmán
7.	Stephenie Meyer	Lackfi János
8.	Stephen King	Janikovszky Éva
9.	Danielle Steel	Jojo Moyes
10.	J. K. Rowling	Felméri Péter

1. táblázat: Legolvasottabb szerzők

Az állatok szerelmesei és a humoros történetek olvasói az első helyre repítették az elhunyt angol állatgyűjtőt, Gerald Durrellt, őt követi az illusztrációiról híres Tony Wolf és gyerekkönyvei. 2018-ban kezdték el újra kiadni a *Mesél az erdő* című gyerekkönyvsorozatát, ez szinte biztosan hozzájárult a sikerhez, mert a korábbi kiadásokat is ronggyá olvasták a legkisebbek. J. R. dos Santos szinte egy az egyben átvette Dan Brown helyét, aki az előbbi szerzőhöz hasonlóan szintén kalandregényeket ír, talán egy kicsit több „misztikus” tudásanyaggal. Nora Roberts személyében egy romantikus szerző következik a sorban, vélhetően a hölgyek kedvence, majd Aldous Huxley, aki a társadalomábrázolásáról lett híres regényíró. A hatodik helyen örvendetesen egy magyar szerző, Mikszáth Kálmán szerepel, azonban jelenléte a tízes listán, mint korábban tapasztalni lehetett, feltehetően a kötelező olvasmányok meghatározásának köszönhető. Egy népszerű, humoros kortárs költő-író, Lackfi János következik utána, aki a televíziós és más médiaszereplései miatt

is ismert lehet. Janikovszky Éva a nyolcadik helyen áll, a gyerekeknek és felnőtteknek is egyaránt fontos mondanivalót tartalmazó könnyed olvasmányai miatt igazán kedvelt. Őt az utolsó előtti helyen ismét egy romantikus író, Jojo Moyes követi, akinek több könyvét is megfilmesítették, gondoljunk csak a *Mielőtt megismertelek* című regényére. A tízes lista végén pedig egy hazai stand-up komikus, Felméri Péter foglal helyet, aki szintén a tévéképernyőről lehet elsősorban ismerős az olvasóknak.

A 2015-ös és a három évvel később készített 2018-as lista közt egyáltalán nincsen egyezés, viszont négy magyar szerző is szerepel a 2018-as lajstromon. Mikszáth Kálmán és Aldous Huxley kivételével talán elmondható, hogy kizárólag szórakoztató olvasmányok szerepelnek a listán, illetve egy mesekönyvszerző, illusztrátor. Kivétel talán Lackfi János, akinek a művei egyaránt lehetnek szórakoztatóak és komolyak. Szintén egy gyerekönyvszerző volt a 2015-ben készült listán is: Rowling, a Harry Potter sorozat írója. Arányában tekintve a kalandregények és krimik szerzői kis mértékben megfigyelték.

Sorszám	2015 legolvasottabb könyve	2018 legolvasottabb könyve
1.	Harry Potter és a félvér herceg (J. K. Rowling)	Mesél az erdő az állatokról (Tony Wolf)
2.	Kóma (Robin Cook)	Vaticanum – Az ősi prófécia (J. R. dos Santos)
3.	Bridget Jones naplója (Helen Fielding)	Halálhegy (Donnie Eichar)
4.	Családom és egyéb állatfajták (Gerald Durrell)	Az afgán (Frederick Forsyth)
5.	Hóember (Jo Nesbo)	Addig se iszik (Bödöcs Tibor)
6.	November lánya (Fejős Éva)	Dolgozó kutyák (Laura Greaves)
7.	Kékszakáll (Kurt Vonnegut)	Hasznos holmik fahulladékból (Fanyúvasztó Ferdinánd)
8.	Az alkimista (Paulo Coelho)	A zsenialitás földrajza (Eric Weiner)
9.	Királyi fortély (Steve Berry)	Húzó 4. (Rónai Egon)
10.	Egri csillagok (Gárdonyi Géza)	Heidi (Johanna Spyri)

2. táblázat: Legolvasottabb könyvek

A legolvasottabb könyvek listájának élén az előbbi összeállításból már ismert Tony Wolf és könyve, a *Mesél az erdő* című sorozat első része áll. A második helyen ismét olyasvalakinek a műve szerepel, aki az első listán is látható, ő J. R. dos Santos, könyve pedig a *Vaticanum*, amely egy vallási témájú izgalmas regény. Ezt követi egy dokumentumregény, amely egy tragikus kirándulás történetét tárja fel, tudományos magyarázattal. Utána következik Frederick Forsyth csak részben fikciós írása, ez a negyedik a sorban. Ezúttal is felkerült a listára egy magyar humorista, Bödőcs Tibor, aki ugyanabból a Showder Klub című műsorból ismert, mint a legolvasottabb szerzők tizedik helyezetteje. A hatodik helyre

egy talán kevésbé ismert író, Laura Graves olykor megható, és mindvégig érdekes segítő-kutyákról szól műve került. Olyan állatok állnak könyve középpontjában, amelyeknek a kiképzés során nemes feladat jutott: az ember megsegítése. A könyvnek már a címlapja is figyelemfelkeltő, bájos és erre lehet számítani a tartalmával kapcsolatban is. A barkácsolás mint szabadidős tevékenység úgy látszik előretört a kölcsönzési listán, hiszen egy magyar álnevű szerző praktikus könyve lett az egyik legkeresettebb. Feltehetően azért, mert játékos és könnyed formában mutatja be a hulladékfa ötletes felhasználását, örömteli munkával és számos fortélyal kecsegtet. Eric Weinernek eddig legalább három könyve jelent meg magyar fordításban és mindegyik egy-egy világkörüli kalandozást mutat be, egészen különös szemszögből. Írásai olvasmányosak, érdekesen ábrázolják a földgolyó különböző tájain élők viszonyát a zsenialitáshoz. Bár tudományos igényűnek nem lehet nevezni, előkelő helyet foglal el a szórakoztató ismeretterjesztő könyvek között. A magyar televíziós újságírók közül Rónai Egon riportkönyve lett a legolvasottabb. Más újságírókhoz hasonlóan folytatja azt a tendenciát, hogy a televíziós beszélgetéseket „lefordítja” írott nyelvre – úgy látszik sikerrel. A lista végén egy 19. századi svájci szerző gyerekregegye áll, amely azonban számos olyan megható mozzanatot is tartalmaz, melyekért a felnőtt olvasók is szívesen megismerkednek Johanna Spyri regényével.

A legolvasottabb könyvek listái mindkét statisztikában gyerekkönyvvel kezdődnek, ezeket kölcsönözték ki a legtöbb alkalommal. 2018-ban kevesebb regény került a listára, helyüket dokumentum jellegű művek (*Halálhegy, Dolgozó kutyák*) vették át, illetve hobbi szakkönyvek (*Hasznos holmik fabulladékból*), valamint Rónai Egon riportkötete és az *Addig sem iszújk* című irodalmi stílusparódia-kötet jelenik meg újdonságként.

A legkedveltebb magyar szerzők és könyvek

A legolvasottabb magyar szerzők között is van átfedés a korábbi táblázatokkal, az első négy helyezett már feltűnt a legolvasottabb szerzők listáján, így az olvasmányok és az érdeklődés beszűkülése talán reális „veszélynek” mondható.

Sorszám	2015 legolvasottabb magyar szerzői	2018 legolvasottabb magyar szerzői
1.	Gárdonyi Géza	Mikszáth Kálmán
2.	Móricz Zsigmond	Lackfi János
3.	Petőfi Sándor	Janikovszky Éva
4.	Karinthy Frigyes	Felméri Péter
5.	Katona József	Wass Albert
6.	Fejős Éva	Vekerdy Tamás
7.	Arany János	Kukorelly Endre
8.	Márai Sándor	Sütő András
9.	Zacher Gábor	Ráth-Végh István
10.	D. Tóth Kriszta	Wacha Imre

3. táblázat: Legolvasottabb magyar szerzők

Az ötödik helyen Wass Albert erdélyi származású író áll, akinek az írásai széles skálát ölelnek fel a drámától a novellákon át a regényekig. Sok műve lett ismert a Kráter Kiadó életműsorozatának köszönhetően, amelyben a hangulati sokszínűség is megtalálható, a humortól a komoly társadalomábrázolásig.

Őt követi a magyar (gyerek)pszichológus, Vekerdy Tamás, számos tanácsadó és ismeretterjesztő mű szerzője. A professzor méltán népszerű tanácsadó rovatai több újságban is megjelentek és rengeteg szülőnek segítettek a gyerekevelésben, a gyerek iskolával kapcsolatos félelmeinek leküzdésében, a tanulási teljesítmény fokozásában.

Kukorelly Endre író-újságíró manapság talán nem csak a szépírói munkásságával toboroz híveket, hiszen közéleti munkásságával is folyamatosan felhívja magára a figyelmet.

Az erdélyi Sütő András társadalomábrázolása és a külhoni magyarság sorsának, s mindennapi életének ábrázolása már régóta közkedvelt olvasmány, a megkapó és markáns karakterek bemutatása mindig egy régi békés korba repíti vissza a könyv olvasóit.

Ráth-Végh István kuriózumai, a művelődéstörténet furcsa eseményeit vagy visszásságait elmesélő különleges könyvei igazán szórakoztató olvasmányok, bár már nagyon régen adták ki őket. A tízes lista utolsó állomásán Wachá Imre megjelenése külön öröm a könyvtári kölcsönzésben. A sajnálatos módon éppen 2018-ban elhunyt nyelvész, szótárszerkesztő legjelentősebb művei a beszédműveléssel, retorikával és a helyes hangok képzésével vannak összefüggésben, több művében a beszédhangok helyes kiejtéséhez írt játékos gyakorlatokat gyerekeknek.

2015-höz képest a szépírók aránya nem olyan magas ebben a felsorolásban, viszont helyettük más műfajban alkotó írok jelennek meg: Vekerdy Tamás professzor és Kukorelly Endre, akik a tudományos ismeretterjesztés és társadalomábrázolás kategóriát jelenítik meg - gondoljunk csak Kukorelly *Rom: a komonizmus története* című művére -, de Wachá Imre nyelvész ugyancsak ide tartozik. Janikovszky Éva mint ifjúsági szerző, Ráth-Végh István pedig mint szórakoztató művei miatt híressé vált szerző újdonság a korábbi nevekhez képest. Kortárs természetesen most is akad a listán.

Sorszám	2015 legolvasottabb magyar könyvei	2018 legolvasottabb magyar könyvei
1.	Egri csillagok (Gárdonyi Géza)	A Pál utcai fiúk (Molnár Ferenc)
2.	Árvácska (Móricz Zsigmond)	Vuk (Fekete István)
3.	Ironikus etológia (Csányi Vilmos)	Istenek és emberek (Kepes András)
4.	Petőfi Sándor összes versei	Asszony és háza (Petrik Adrienn)
5.	A kőszívű ember fiai (Jókai Mór)	Merész magyarok – 30 emberi történet (Nyáry Krisztián)
6.	Örömkönyv (Müller Péter)	Tesco-títok
7.	Abigél (Szabó Magda)	A pénz szaga (Moldova György)
8.	Javított kiadás (Esterházy Péter)	Matematikai tételek és összefüggések - A 2017-től érvényes érettségi követelményrendszer alapján (Matos Zoltán)

Sorszám	2015 legolvasottabb magyar könyvei	2018 legolvasottabb magyar könyvei
9.	Sorstalanság (Kertész Imre)	Álmok, szimbólumok, terápiák (Bagdy Emőke)
10.	A Megmentő (Frei Tamás)	Mi van Dodó? Marabu Dodós könyve

4. táblázat: Legolvasottabb magyar könyvek

A legolvasottabb magyar könyvek élén kötelező vagy ajánlott iskolai olvasmányok szerepelnek, majd egy kortárs mű: Kepes András új regénye, amely 2018-ban jelent meg, így hamar népszerű lett a kölcsönzők körében. A negyedik helyezett egy fotós könyv, amely egy házvásárlás és felújítás történetét írja le, szemléletes és hangulatos fotókkal, mint egy képes album.

Öt követi Nyáry Krisztián irodalmár példaadó magyar sorsokat bemutató kötete, majd egy régebbi kiadású botránykönyv a multik világából, amely belülről szemléli a címben szereplő cég működését. Moldova György 1986-ban megjelent kamionsofőrökről szóló riportkötete a hetedik helyen egy kicsit meglepő, hiszen szép számmal jelentek meg azóta újabb könyvei. A következő az érettségire készülők hasznos kiadványa, utána egy újabb pszichológus, Bagdy Emőke, aki a népszerű pszichológiai ismeretterjesztés egyik magyar úttörője. Végül az ismert karikaturista, Marabu abszurd humorú, gyűjteményes képregénykötete került fel a népszerűségi lista tizedik helyére.

2018-ban csak két klasszikus fért fel a legolvasottabb magyar könyvek közé, viszont ezek kerültek a lista élére. Az összes többi mű kortársnak számít az új listán, habár a művek stílusa jelentősen különböző. A negyedik helyen álló képes fotós album jellegű mű (*Aszony és háza*), a botránykönyvnek számító hatodik, és a nyolcadik iskolai kiegészítő vagy segédkönyv jelentősen eltér a 2015-ös lista elemeitől. Csányi Vilmos és Bagdy Emőke párba állítható az érdekes ismeretterjesztés kategóriában, *A pénz szaga* mint riportkönyv azonban szintén új műfajában ezen a listán.

Két további kategória tízes listái

Három évvel ezelőtt még két kategóriát tartottunk érdemesnek megvizsgálni, a legkedveltebb gyerek- és ifjúsági könyveket, továbbá a máshová nem besorolható műveket.

Sorszám	2015 legolvasottabb gyerek- és ifjúsági könyvei	2018 legolvasottabb gyerek- és ifjúsági könyvei
1.	Thomas a gőzmozdony	Mesél az erdő az állatokról (Tony Wolf)
2.	Bogyó és Babóca (Bartos Erika)	Hajónapló (Bálint Ágnes)
3.	A hétfejű tündér (Lázár Ervin)	Az orrszarvú dühe (Bear Grylls)
4.	Baltoni böngésző (Pikler Éva)	Vackor az első bében (Kormos István)
5.	Rumini (Berg Judit)	Vadvízi kaland (Nicholas Oldland)
6.	Disney mesék	Dörmögőék kalandjai (Gyárfás Endre)

Sorszám	2015 legolvasottabb gyerek- és ifjúsági könyvei	2018 legolvasottabb gyerek- és ifjúsági könyvei
7.	Trapiti (Darvas László)	Huckleberry Finn (Mark Twain)
8.	A bölcs hiánypótló (Békés Pál)	Kétévi vakáció (Jules Verne)
9.	Lovak (Mi micsoda sorozat)	Emil és a detektívek (Erich Kästner)
10.	Kalózok (Mi micsoda junior sorozat)	Fairy Oak (1.) (Elisabetta Gnone)

5. táblázat: Legolvasottabb gyerek- és ifjúsági könyvek

A kedvenc gyerek- és ifjúsági könyvek is a *Mesél az erdő* című sorozat első részével kezdődnek, majd Bálint Ágnes naplóregényével folytatódik a sor, amelyet a túlélő specialista Bear Grylls gyermeknyelvezetre lefordított kalandregénye követ. Egy klasszikus, *Vackor az első bében* a negyedik helyre küzdötte fel magát, tanúsítva a kisiskolások számára, hogy az iskola nem is olyan rossz hely, mint amilyennek elsőre tűnik a megszeppent nebulóknak. A *Vadvízi kaland* amolyan modern gyerekkönyv, egyszerű, sematikus, de szerethető ábrákkal és szereplőkkel, ahol azonban a szöveg legalább olyan fontos, mint az élményszerűség, ugyanakkor fontos mondanivalója van – gyerekenyelven. *Dörmögőék kalandjai* népszerűek lettek a „retro” mesekönyvek közül, őket követi Mark Twain huncut gyerekhősének kalandjait elmesélő regénye. Jules Verne, a nagy elbeszélő nyolcadik helyen álló regénye egy izgalmasra sikerült vakáció hosszúra nyúlt kalandját meséli el, igazi robinzonád. Az *Emil és a detektívek* megfilmesített változata, valamint a regény is egyaránt nagy hasonlóságot mutat Csukás István ifjúsági műveivel. Mindkettőben gyereksapatok kovácsolódnak össze és mély barátságok szövődnek, miközben izgalmas, felnőttes kalandokat élnek át a szereplők a reálisan ábrázolt kortárs világban. Végül egy modern (leány) meseregény-sorozat első része került a felsorolásba, amely az olvasni tanulókat nyűgözheti le igazán, a kitalált mesevilág miatt.

Az újabb listán nem jutott hely a gyerekeknek szánt ismeretterjesztő műveknek, a korábbi két *Mi micsoda* kötet helyett. Csak regények vagy éppen meseregények szerepelnek rajta, a 2015-ös lista *Balatonai böngészője* pedig egy foglalkoztató könyv volt. A megfiatalodott listán három klasszikus mű egymás után sorakozik a hetedik, nyolcadik, kilencedik helyen. Az aktuális ranglistán mindössze egy olyan mű lelhető fel – az első –, amely a most olvasni tanuló korosztálynak szól, a többitől elmondható, hogy kisiskolások számára íródott, akik már önállóan is képesek olvasni. Ezzel szemben a 2015-ös lista első, második és hatodik kötete nem feltétlenül az önállóan olvasóké, inkább a szülői meséléshez, felolvasáshoz illenek jobban.

Sorszám	2015 legolvasottabb „nem szórakoztató jellegű” könyvei	2018 legolvasottabb „nem szórakoztató jellegű” könyvei
1.	101 hálószoza (Julie Savil)	Ágrólszakadt jóbarátok (Tildy Zoltán)
2.	Horvátország (Ingrid Sever)	Barcelona - Élménygyűjtő
3.	30 recept burgonyával	Családi kör (Ranschburg Jenő)
4.	Párizs felfedezése (Éric Hazan)	Didaktika (Falus Iván)

Sorszám	2015 legolvasottabb „nem szórakoztató jellegű” könyvei	2018 legolvasottabb „nem szórakoztató jellegű” könyvei
5.	A Holt-tengeri tekercsek – A történelem nagy rejtélyei (Koronczai-Fekete Viktória)	Az én utam (Reinhold Messner)
6.	Görög művészet (Castiglione László)	Az év természetfotói – Magyarország 2018
7.	50 pszichológiai tévhit	Kommunikáció (Karl Erik Rosengreen)
8.	A világ múzeumai (Giulia Camin)	Kék Vándor (Burger Barna)
9.	Kis magyar művelődéstörténet (Nemeskürty István)	Spanyol kulinária (Marion Trutter)
10.	Szicíliai maffia (Giuseppe Fava)	Dr. Mengele boncolóorvosa voltam (Nyiszli Miklós)

6. táblázat: Legolvasottabb „nem szórakoztató” könyvek

Tildy Zoltán 1960-ban kiadott madarokról szóló fekete-fehér fotóskönyve meglepő módon az első helyre került. Ezt követi egy első kiadású útikönyv, amely eltér a szokásos recepttől: csupán egy-egy érdekességet villant fel és nem helyezi azokat kontextusba, csak alapvető információkat közöl, lenyűgözően éles és színtelített fényképekkel. Ranschburg Jenő füzetszerű kiadványa örök alapigazságokat nyújt az olvasó számára a felnövekvő gyerek és szülei kapcsolatáról, a nevelés alapfogalmairól.

A negyedik helyre került *Didaktika* című, többszöri kiadást megért tankönyvet a felsőoktatásban tanulók forgathatják sokat. Az ötödik helyen egy hegymászó hitvallása és hegyi kalandjai található, ezt követően pedig a hatodik helyen ismét egy gyönyörű természetfotókat bemutató kiadvány foglal helyet.

A sorrendben hetedik mű feltehetően szintén a főiskolások és egyetemisták által koptatott könyv a kommunikációkutatásról, majd pedig ismételtlen egy fotóskönyv következik, amelynek lapjain az Országos Kéktúra útvonalát lehet bebarangolni egy profi fotós lenszójén keresztül szemlélve.

A *Spanyol kulinária* igen részletgazdagon kínálja megismerésre az Ibériai-félsziget konyhaművészetét, receptekkel, történelmi háttérrel. Mindkettő igen súlyos kiadvány, szó szerint, aki hazavitte biztosan nagyon elkötelezett a téma iránt. Végül egy életrajzi ihletésű írás zárja a sort, amely a második világháború rémtetteiről szól.

Az előző felméréshez képest megháromszorozódott a fotós könyvek száma, amelyek vagy képekben mesélnek el egy történetet, vagy maguk a képek a főszereplők egy-egy hozzájuk kapcsolható rövid ismertetéssel (1., 6., 8. sorszámmal). Megjelenik a tavalyi évről készült sorban egy önéletrajzi könyv, Reinhold Messner hegymászó műve. Az utazással kapcsolatos kötetek közül most két spanyol szerepel, bár az egyik inkább gasztronómiai kalandozás, a két korábban szereplő országot és várost bemutatóval szemben. Tudományos mű most is akad a kedvencek között, illetve a „hétköznapi pszichológia” téma is jelen van, a *Családi kör* megtestesítésében. A két felmérés összevetése során különösen érdekes, hogy a tizedik helyezett mindkét esetben egy-egy dokumentumregény.

Összegzés

A kölcsönzési statisztika három évvel ezelőtt teljesen más képet mutatott, mint 2018-ban. jelentősen változtak a szerzők, a művek, de nem teljesen egyértelműen cserélődtek ki a könyvek újakra. Az olvasók érdeklődése továbbra is változatos, de mintha némileg eltolódott volna a tényirodalom és a tudomány felé, hiszen csökkent a fikciós művek száma az egyes kategóriákban.

A felmérés természetesen igen korlátozott mértékben tud képet adni az olvasási és kölcsönzési szokásokról, de mindenképpen érdekes látni hogyan alakulnak a ranglisták és a demográfiai összetétel, amely egyúttal meghatározza az érdeklődési kört és az olvasmányélményeket is. A televízióból ismert személyek megjelenése a nyomtatott könyvek piacán nem csak pusztán marketingfogás lehet az olvasás szempontjából, amennyiben ténylegesen a szabadidő hasznos eltöltésének részévé teszi az olvasást.

Talán a tudományos érdeklődés bővülésének kimutatása is leolvasható a közzétett listákról, így elmondható, hogy a (felső)oktatásban tanulók aktív könyvtárhasználók. Ugyanakkor az érdeklődés kibővülését jelzi a változatos témájú könyvek kölcsönzése. Itt nagy a szórás, a fagegmunkálástól kezdve a gyereknevelés témáján át a halószoba berendezésig mindenféle és -fajta olvasmány előkerült a felállított rangsorokon.

Az a tény, hogy egyre több író és egyre többféle könyv jelenik meg a piacon, talán jobban felélénkíti az olvasási kedvet, és a könyvtárba járási hajlandóságot is növeli, mert sokkal nagyobb választékot tudnak felmutatni az intézmények. Remélhetőleg egy következő felmérés majd újabb olvasókról és bővülő érdeklődési kedvről fog tanúskodni.

Jegyzetek

1. Dóra László: *Mit olvastunk 2015-ben?* = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 25. évf. 2016. 1. sz. 35-39. p.
http://epa.niif.hu/01300/01367/00274/pdf/EPA01367_3K_2016_01_035-039.pdf
(2019.04.03)

Nemzetközi Könyvtörténeti Intézet alakulhat Egerben

2019. április 8-án egy Nemzetközi Könyvtörténeti Intézet megalakításának lehetőségéről egyeztettek az Eszterházy Károly Egyetemen. Az egri önkormányzat, az egyetem és az egri érsekség közösen hozná létre az intézetet, amely vezető európai könyvtörténészek könyvadmányaira alapozva alakulna meg.

Feladata az írott kulturális örökség összehasonlító vizsgálata lenne, különös tekintettel arra, hogy a különféle nyugat-európai szellemi áramlatok milyen ütemben érték el Közép-Európát és Magyarországot.

(Forrás: Heol.hu, TV Eger)

Czákné Szomor Ildikó – Forgács Hajnalka –
Laczkó Bence – Maltsik Balázs – Villám Judit

Szakkönyvtári seregszemle negyedszer¹

A Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára és az MKE Társadalomtudományi Szekciója 2019. március 12-én immár negyedik alkalommal rendezte meg a Szakkönyvtári Seregszemlét. A konferencia célja ismét a szakkönyvtárügy aktuális kérdéseinek megvitatása és az egyes szakkönyvtárak, szakkönyvtártípusok helyzetének, eredményeinek bemutatása volt.

A konferenciakezdő köszöntéseket Kincses Áron, a KSH Szakstatisztikai Igazgatóságot irányító elnökhelyettese és Villám Judit, a MKE Társadalomtudományi Szekciójának elnöke mondta el. Sörény Edina főosztályvezető (EMMI Könyvtári és Levéltári Főosztály) előadásában a 2018. júliusában létrejött főosztály feladatairól, a könyvtári megújulás szükségességéről szolt, és a szakkönyvtárakat is érintő törvényi változásokat ismertette. A szakkönyvtári fejlesztési koncepció elkészült; a kötelespéldány rendelet, a webarchiválási, digitalizálási stratégia készül. A minőségirányításban a 2010-es rendszert folytatják.

Sörény Edina (Fotó: Rózsa Ádám)

A tudományos könyvtárak jövőképei

Horváth Zoltánné (könyvtári tanácsadó, OCLC-partnerfelelős, T-Systems Magyarország Zrt.) *A tudományos könyvtárak és a mesterséges intelligencia – kölcsönhatások és inspirációk* című előadása révén átfogó képet kaphattunk környezetünk intelligens rendszereiről, ezen rendszerek konvergenciájáról, magáról a „hálózati univerzumból”. A mesterséges intelligencia (MI) által nyújtott lehetőségek, a könyvtárak jövőbeli szerepe, tevékenysége kapcsán számtalan megoldásra váró kérdés került terítékre. Olyan könyvtári innovációt érdemes szorgalmazni a jelenben és a jövőben, melynek eredményeként több információt leszünk képesek szolgáltatni és több emberhez tudjuk eljuttatni azokat, egyre jobb elérhetőséggel. Az adatelemeket összekapcsoló szemantikus web, amely közös keretet biztosít az adatok megosztására és újrahazsnosítására az alkalmazások, intézmények és közösségek között, lényeges állomásként szerepel a mesterséges intelligencia fejlődésében. A szemantikus web legfontosabb könyvtári vonatkozása a tudásközvetítéshez szükséges beszéd- és szövegfelismerés, az önálló tanulás képessége, a szövegek automatikus elemzése, a szövegek rejtett hálózatának feltárása, illetve a korábbi módszerekkel nem feltárható rejtett információs rétegek elérhetősége. Horváth Zoltánné világos gondolatmenetű előadása segítségével megismerhettük a géppel értelmezhető könyvtári adatoktól a mesterséges intelligenciáig vezető utat, az MI és a digitális eszközkészlet kapcsolatát, valamint az MI szakkönyvtári szolgáltatásokra gyakorolt hatásait, illetve az MI és az open access közötti szoros összeköttetést.

Horváth Zoltánné (Fotó: Rózsa Ádám)

Dér Ádám (osztályvezető, MTA Könyvtár és Információs Központ) *Az open access áttérés könyvtári vonatkozásai* című előadásában hat pont köré csoportosította az open access áttérés könyvtári vonatkozásairól szóló gondolatmenetét: pénzügyek, hozzáférés, használat, tudományos kibocsátás, kutatási munkafolyamatok, kiadói stratégiák. Az open access alapelve, a tudományos publikációkhoz való nyílt és egyenlő hozzáférés, széles körű támogatottságot élvez nemzetközi szinten és hazánkban is. Az előadás nemzetközi példákon és az EISZ gyakorlatán keresztül mutatta be, hogy a kiadókkal kötött szerződések és a folyóiratok előfizetési díjainak átalakításával miként érhető el jelentős változás az open access megvalósítása terén. Az előadó bemutatta az úgynevezett nyílt hozzáférést

„közjó” megvalósításának lehetséges útjait oly módon, hogy a nagy piaci befolyással rendelkező kiadók hatalma a jövőben ne lehessen korlátlan.

Dér Ádám (Fotó: Rózsa Ádám)

Könyvtárak a műszaki és a természettudományi felsőoktatásban

A délelőtt második felében két műszaki és egy természettudományi felsőoktatási könyvtár mutatkozott be. Az ELTE Természettudományi Kar Kari Könyvtárának vezetője, **Szabó Noémi**, *A tudományos szakkönyvtárak Achilles-sarkai* című előadásában ismertette a könyvtár folyamatos változását, megújulását, egyben alkalmazkodását a felhasználói igényekhez. Az utóbbi években a kutatók a külföldi kutatóévek után itthon is igénylik az otthonról is használható, lehetőleg open access online adatbázisokat. Fontos, hogy a könyvtáros átlássa a tudományos publikálás világát, és ismerje a tudományos információkhoz való hozzáférés lehetőségeit. A hallgatók azt szeretnék, hogy a könyvtár lehetőleg tágas közösségi tér is legyen. A fiatalok egyszerű használhatóságot és azonnaliséget várnak a könyvtártól, ez egy telefonra telepíthető könyvtári applikáció felé mutat. Fontos a közösségi médián való folyamatos könyvtári jelenlét, akár nem szigorúan könyvtári

Szabó Noémi (Fotó: Rózsa Ádám)

tartalmakkal is. Egyre fontosabb a magyar mellett az idegen nyelvű szakirodalom beszerzése. Az ELTE TTK Könyvtár energiatudatos, „zöld”, például napenergia forrásból működtetik a telefontöltést, az árnyékoló- és klímarendszert, valamint törekszenek a papírmentes, online működésre és ügyintézésre. Ugyanakkor pályázati forrásból a felsőoktatási könyvtárakra nem jellemző új rendezvény típusokat is bevezettek. Nagy sikere volt a „Kis tudós” egy hetes gyermektábornak, valamint „Köztünk élő tudósok” címmel előadássorozatot szerveztek, melyre a kar oktatóit, hallgatóit hívták meg. Azt, hogy jó úton haladnak, bizonyítja, hogy 2018-ban az ELTE Egyetemi Könyvtári Szolgálat részeként elnyerték a Minősített Könyvtár címet.

Marton József (főigazgató, BME Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár) *Felhasználóbarát könyvtári fejlesztések és tervek a BME OMIKK-ban* címmel kisebb léptékű friss fejlesztésekről, változásokról beszélt. A Neptun tanulmányi rendszerbe integrálták a könyvtártól jövő értesítéseket, elsősorban a lejáratú figyelmeztetéseket. A késedelmi és egyéb díjakat is a Neptunon keresztül tudják befizetni a hallgatók. **Molnár Anita** (marketingfelelős) kiegészítette az előadást az új, átláthatóbb könyvtári honlap bemutatásával, amelynek különlegessége, hogy chatbot szolgáltatás (gyakori kérdésekre automatikus válaszokat adó program) is működik rajta. Emellett megerősítették a könyvtári wifit és növelték a könyvtár audiovizuális felszereltségét, használhatóságát.

Marton József (Fotó: Rózsa Ádám)

A BME Építésztörténeti és Műemléki Tanszék könyvtárát **Kollár Mária** könyvtáros mutatta be. E tanszék különféle elődeit olyan nagy nevek vezették, mint Steindl Imre, Hauszmann Alajos vagy Schulek Frigyes. A könyvtárban az építészképzés, építésztörténet oktatás szempontjából egyedi, csak ott hozzáférhető gyűjtemény található, így országosan is unikális a gyűjtemény. Összesen 23 ezer dokumentumuk van. A korlátozottan nyilvános könyvtár tevékenységében az oktatók szolgálata, a kutatástámogatás és a hallgatói tehetséggondozás is szerepel. Saját Facebook-oldalukon naponta új posztokkal jelentkeznek, az Instagramon pedig képi eszközökkel szólítják meg a hallgatókat.

Kollár Mária (Fotó: Rózsa Ádám)

Az egészségügyi szakkönyvtárak Magyarországon

A délutáni ülés első felében két egészségügyi szakkönyvtár mutatkozott be. Először a Zala Megyei Szent Rafael Kórház Egészségügyi Szakkönyvtárát **Barabás-Kovács Viktória** osztályvezető könyvtáros ismertette. Az 1962-ben alapított szakkönyvtár küldetése az egészségügyi dolgozók szakirodalmi ellátása. Szolgáltatásai: kölcsönzés, bibliográfia-készítés, szaktájékoztató, könyvtárközi kölcsönzés, fénymásolás és digitális másolatkészítés, témafigyelés. Az előadó részletesen ismertette a könyvtár történetét, állományfejlődését, helyszín- és személyzeti változásait. 2000-ben kezdődött meg a számítógépes fejlesztés a könyvtárban, 2001-től van online katalógusuk és folyamatosan bővül az adatbázisok száma. 2002-ben vált nyilvános könyvtárrá az intézmény. A könyvtárosok *Kórlap* című hírlevelet indítottak el, amelyben adatbázisok bemutatására, kurrens könyvek ajánlására és az egészségügyi hírek publikálására van lehetőség. A kórház vezető orvosainak tudományos munkáit az MTMT-be töltik be a könyvtárosok, ezek a cikkek teljes szöveggel az MTA REAL repozitóriumban is megjelennek. Online katalógusuk rekordjai 2013-tól az orvosi könyvtári katalógusokat egy webfelületen „egyesítő” GYEMSZI / ÁEEK közös katalógusán keresztül is elérhetők.²

Barabás-Kovács Viktória (Fotó: Rózsa Ádám)

Ezt követően az Egis Gyógyszergyár Zrt. Műszaki Könyvtárát **Alexi Anna** könyvtárvezető mutatta be. Az 1933-ban alapított szakkönyvtárát kutatástámogatás céljából hozták létre a vállalat dolgozói számára. Gyűjtőköre az orvostudomány, gyógyszergyártás, szerves kémia, analitikai kémia, farmakológia, mikrobiológia, gazdaságtan, műszaki tudományok és iparjog. Integrált katalógust működtetnek, melyben teljes szövegű eléréssel tudják használni a keresett irodalmat a kutatók. 2016-tól saját könyvtári honlapot üzemeltetnek. A hagyományos könyvtári szolgáltatások mellett kiemelkedő feladata a könyvtárnak az online cikkbeszerzés, könyv- és szabványrendelés, online és elektronikus irodalom- és információszolgáltatás. Új könyvekről, szakirodalmi információkról, cikkekről, adatbázisokról több felületen is tájékoztatja a vállalat munkatársait a könyvtár. Jelenleg 450 cikkel vannak jelen az MTMT-ben.

Az állomány több mint 22.000 könyvből és bekötött folyóiratból áll. A megvásárolt elektronikus dokumentumok száma évről évre nő, és kiegészül az előfizetett elektronikus tartalmakkal. A könyvtár büszkesége, hogy a *Chemical Abstracts* referáló lapot 1907 óta gyűjti, elnyerve ezzel 2006-ban az *American Chemical Society* emléklaplettjét, amelyet a CAS fennállásának 100. évfordulójára adományoztak azon kevés intézménynek, amelyek a kezdetektől előfizetői voltak a lapnak.

Alexi Anna (Fotó: Rózsa Ádám)

A jelen és a távlatok: a magyar tudományos könyvtárügy stratégiái

A délután második felében először *Az egyetemi könyvtárak stratégiai fejlesztési irányai 2018-2023 – Kinek, miért, hogyan és kivel?* címmel **Nagy Zsuzsanna**, a Budapesti Corvinus Egyetem Egyetemi Könyvtárának főigazgatója tartott előadást, melyben az egyetemi könyvtárak alapértékeire, illetve a küldetésnyilatkozat és a jövőkép fontosságára hívta fel a figyelmet. Az elemzés technikák közül a kérdőíves felméréssel végzett erőforrás-elemzést (fizikai adottságok, informatikai helyzet, korszerűsödő szolgáltatás, állomány), a BCG-mátrixszal végzett portfólió-elemzést, valamint a SWOT-analízist mutatta be részletesebben. A fejlesztés kulcsterületeiként a gyűjteményfejlesztést, a korszerű könyvtári platformot és a digitális kompetenciák fejlesztését; a kutatástámogatást és tudásmenedzsmentet (nyílt elérésű tudomány, intézményi tudásmenedzsment); a hallgatói eredményesség támogatását és a tanulástámogatást (tanulási és információfelhasználási képességek

Nagy Zsuzsanna (Fotó: Rózsa Ádám)

fejlesztése, nyelvi laborok, digitális anyagok); valamint a HR/vezetés (versenyképes bérezés, kommunikáció, márképítés) területét nevezte meg. A siker alapfeltételeiként az együttműködést, valamint a stabil jogi és finanszírozási környezetet jelölte meg.

Az országos szakkönyvtárak 2019-ben címmel **Rózsa Dávid**, a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár főigazgatója egy 2018-2019 fordulóján, tíz országos szakkönyvtár részvételével végzett felmérés eredményét ismertette. A felmérés vizsgálta a munkatársak létszámát, számszerű megoszlását és életkorát. A vizsgálat a fiatal munkavállaló könyvtáros generáció jelentős mértékű bővülését állapította meg. A felmérés összehasonlította az intézmények fizikai infrastruktúráját, a könyvtári terek állapotát, az informatikai ellátottságot. Mindenhol vannak szkennerek, nagy szórás áll fenn az e-tárolási kapacitásban, szinte minden szakkönyvtárban vannak előfizetett szakadatbázisok, az üzemeltetés és a fejlesztés saját és külső erőforrásokkal egyaránt folyik az intézményekben. Nagy különbség tapasztalható a gyarapítási lehetőségek és a szolgáltatások terén. A szakkönyvtárak átlagosan heti 46,7 óra hosszat tartanak nyitva, több mint 60 saját fejlesztésű adatbázissal és 10 millió oldal digitalizált tartalommal rendelkeznek. Fejlesztendő területként az e-könyv kínálat bővítését jelölte meg.

Rózsa Dávid (Fotó: Rózsa Ádám)

A szakkönyvtárak stratégiai fejlesztési irányai: a szükség szülte lehetőségek címmel **Gaálné Kalydy Dóra**, az MTA Könyvtár és Információs Központ főigazgató-helyettese tartott előadást, melyben beszámolt a 2016. novemberi könyvtári platformmal kapcsolatos szándéknyilatkozatról, az IKSZ Szakkönyvtári Tagozata 2017. áprilisi szándéknyilatkozatáról, a Felsőoktatási Könyvtárak Stratégiai Irányairól (2018-2023), valamint az országos szakkönyvtárak 2018. decemberi állapotfelméréséről. A nemzetközi trendek közül az információs technológia változását, a könyvtári platformra való átállást, a felhőszolgáltatásokat, az open access törekvéseket, a gyarapítás és feldolgozás terén teremtendő együttműködést, a digitalizált és a born digital dokumentumokon alapuló új könyvtári szolgáltatások kiépítését, valamint a megfelelő kompetenciákkal rendelkező könyvtárosok jelenlétének szükségességét emelte ki. A felvázolt jövőkép szerint 2022-re a szakkönyvtárak a megújuló könyvtári rendszer mozgatórugói, open access dokumentumok őrzői és szolgáltatói lesznek.

Gaálné Kalydy Dóra (Fotó: Rózsa Ádám)

A fejlesztés kulcsterületei között az Országos Felsőoktatási és Szakkönyvtári Platform létrehozása, az Országos Tudományos Információs Rendszer létrejötte, az open access, a nyílt kutatási adatok és a nyílt tudomány támogatása, a magyar tudomány teljességének digitális felmutatása és megőrzése, valamint az elveiben is átalakított könyvtáros képzésben való részvétel szerepel. Az Országos Felsőoktatási és Szakkönyvtári Platform együttműködői között az Országos Széchényi Könyvtárat, az Országos Könyvtári Platformot (OKP) és a Közkönyvtári Platformot sorolta fel, az Országos Tudományos Információs Rendszer szempontjából a megújuló repozitóriumokat emelte ki az előadó. A magyar tudomány open access elvek mentén történő támogatása az Európai Bizottság 2018/790 ajánlása (2018. április 25.) alapján történne. A digitalizálásra az 1178/2018. (III. 28.) Kormányhatározat a Közgyűjteményi Digitalizálási Stratégia megvalósítása érdekében 2018–2021. évek között szükséges intézkedésekről (Nemzeti Adattár Projekt), a Közgyűjteményi Digitalizálási Stratégia (2017-2025), valamint szabványok és módszertani segédletek kidolgozása (2019. február 28.) vonatkozik. A könyvtáros képzés megújítása az aktív könyvtári dolgozók bevonásával és a Könyvtári Intézet képzéseivel történne. A lehetséges kapcsolódási pontok: az információ-hozzáférés biztosítása, a könyvtári integ-

rált rendszerek megújítása, a digitalizálás, illetve a könyvtáros készségek, kompetenciák TQM elvek alapján történő megújítása.

Korreferátumában **Gerencsér Judit**, MKE főtítkár, könyvtárvezető (a Kúria Tóry Gusztáv Jogi Szakkönyvtára) a könyvtárakban készülő paradigmaváltásról beszélt. A könyvtárak átalakulása a felhasználói igények személyre szabott támogatása mentén fog végbemenni. Az átalakulás mikéntjének bemutatását a hagyományos/klasszikus és a modern/proaktív könyvtár összehasonlításával vezette fel. A könyvtárak átalakulásának legfontosabb jellemzője a felhasználókról való gondolkodásmód változása, a párbeszéd, a könyvtári terek átalakulása, az együttműködés, a feladatmegosztás, a partnerség, az önkéntesség, a nyomtatott és e-dokumentumokat felölelő állománygyarapítás, az IT eszközök fejlesztése, a digitális gondolkodásmód, valamint a könyvtáros kompetenciák, készségek fejlesztése. Az előadó a következő könyvtári dokumentumokat mutatta be: IFLA Trend Report 2018, IFLA Global Vision, IFLA Global Vision Report Summary, LIBER Stratégia, NMC Horizon Report 2017-2021. A könyvtári stratégiák a célok áttekintésére és írásbeli stratégiára terjednek ki. Főbb részeit a stratégiaalkotás, a fejlesztési kulcsterületek, a stratégiák felépítése, valamint az intézkedési terv, a munkaterv és a költségvetés alkotja.

Gerencsér Judit (Fotó: Rózsa Ádám)

Az előadásokat követően hozzászólásában **Ramháb Mária**, az IKSZ elnöke a könyvtárosság döntéshozók felé történő közeledésének, valamint a könyvtári stratégiák társadalommal való megértetésének jelentőségére hívta fel a figyelmet. Zárszavában **Villám Judit**, az MKE Társadalomtudományi Szekciójának elnöke a konferencia kulcsszavait elevenítette fel, továbbá a könyvtáros és az olvasó személyes kapcsolatának fontosságát hangsúlyozta.

Jegyzetek

1. A konferencia weboldalán az előadások diaszorai és videofelvételi egyaránt elérhetők:
http://konyvtar.ksh.hu/index.php?s=seregzemle_2019 (2019.04.20)
2. <https://kozkat.aek.hu/>

Digitális emlékezet, adatvédelem és szerzői jog: beszámoló Tallinnból

Nem sokkal a digitális egységes piac szerzői jogi szabályozásáról szóló, régen várt uniós irányelv¹ 2019. április 17-ei elfogadása után, valamint kevéssel a hivatalos publikálás időpontját, 2019. május 17-ét megelőzően, 2019. április végén nemzetközi konferenciát² tartottak Tallinnban, az Észt Nemzeti Könyvtár épületében a kulturális örökség digitális megőrzésének szerzői jogi és személyiségi jogi vetületeiről. A *Memóriaintézmények lehetőségei és változásai a digitális világban* című konferencia apropóját egyfelől a már említett direktíva, valamint az európai általános adatvédelmi rendelet (GDPR)³ hatályba lépése adta. Az eseményen az Országos Széchényi Könyvtár képviselőjében meghívott előadóként vettem részt.

Merilin Piipuu, Észtország kulturális örökségért felelős miniszterhelyettese megnyitó beszédében felhívta a figyelmet arra, hogy a GDPR régóta foglalkoztatja a szakmát, ugyanakkor viszonylag kevés a tényleges tudásunk róla, ezért is vagyunk hajlamosak némi borzongással tekinteni rá. Ideje tehát önképzéssel, a megismerés útjára lépve leküzdeni ezeket a félelmeinket. A kulturális örökség digitalizálásáról szólva említést nyert, hogy a digitalizálás nem maga a végcél, a valódi feladat annak elérése, hogy a kultúra megtermékenyítően hasson, példának okáért a turisztikai és a kreatív ágazatra.

Kadi-Ell Tähiste az Észt Kortárs Művészeti Fejlesztési Központ képviselőjében a személyi jogok és az információhoz/tudáshoz való jog, avagy a felhasználói, illetve társadalmi érdekek kényes egyensúlyára fektette a hangsúlyt, és már előadása címében utalt az alkotmányos jogok és a nyilvánosság érdeke közötti ellentmondásra: „Individual’s constitutional rights versus public interest. Right to be forgotten or right to remember?” A szólásszabadságot, a sajtó működését és a művészi kifejezés szabadságát is súlyosan érintheti egy olyan helyzet, amikor az alkotás létrehozása előtt engedélyt kell kérni a „szereplőktől”. A két jog, a két ütköző érdek ugyanakkor valamiképpen összebékítendő. Fontos azonban jelezni, hogy a szólásszabadság esetleges korlátozása adott esetben nem

Merilin Piipuu előadás közben (Fotó: Teet Malsroos)

keverendő össze a cenzúrával, ahol a kontroll vertikálisan, állam és polgár viszonylatában valósul meg. A személyi jogok és a szólásszabadság konfliktusa ezzel szemben polgári peres eljárás formájában orvosolandó. A jogi szabályozás mindemellett a közszereplőkre vonatkozó információk tekintetében továbbra is megengedőbb, ugyanakkor a személyes adatok egy része (vallási hovatartozás, egészségi állapot stb.) esetében egyértelmű a sajtószabadság és a művészi kifejezés szabadságának indokolt korlátozása. Más esetekben már kevésbé: 2007-ben az észti bíróság a személyi jogokra hivatkozva 25 évre betiltotta a *Magnus* című filmdráma vetítését. A mozi megtörtént eseten alapul: egy család széthullásáról szól és a főszereplő öngyilkosságával végződik. A bíróság döntésének alapja, hogy az eredeti történet szereplői könnyedén beazonosíthatók. Az előadó személyes véleménye szerint túlzó volt az ítélet, a film maga komoly társadalmi problémákat dolgoz fel, és így nem éri el az alkotás a valódi célját. Az arányosság elvének alkalmazása, azaz a felek, adott esetben a társadalom és az egyén érdekeinek egyensúlyban tartása nehéz feladat, ugyanakkor maga az elv az európai jog számára meghatározó, így például a GDPR sem emelhet leküzdhetetlen akadályokat a szabadságjogok érvényesítése terén.

A kulturális örökség és szerzői jog kapcsolatáról szóló szekcióban először **Jurgis Īvāns**, a lett kulturális minisztérium munkatársa számolt be a közgyűjteményi digitális tartalomszolgáltatás lettországi eredményeiről. A Lett Nemzeti Könyvtár digitalizálási projektje az Európai Regionális Fejlesztési Alap támogatásából valósul meg, és különböző forrástípusokra (nyomtatott könyvek, időszaki kiadványok, audiovizuális dokumentumok, kották stb.) terjed ki, valamint része a nemzeti enciklopédia és az úgynevezett Lett Kulturális Kánon⁴ digitalizálása és elérhetővé tétele. Utóbbi a 99 legfontosabbnak ítélt lett kulturális teljesítményt foglalja magában. Ami a hozzáférést illeti, a balti államban már évek óta érvényben van a kereskedelmi forgalomból kikerült (OOC=out of commerce) művek közös jogkezelésére építő szabályozás, amelyet most az új irányelv (DSM irányelv) szerint a jövőben módosítani szükséges. Az OOC-ként azonosított művekhez a könyvtárak zárt hálózata nyújt hozzáférést.

Jurgis Īvāns után következtem én. Előadásomban a digitális hozzáférhetővé tétel érdekében végzett jogtisztázás automatizálásának lehetőségeiről, az ezzel kapcsolatban felme-

Merilin Piiþuu (b) Jurģis Ivāns (j) (Fotó: Teet Malsroos)

rülő problémákról és a lehetséges megoldásokról számoltam be. Miközben szót ejtettem az árva műves rezsim hazai implementálásáról, fontos problémaként azonosítottam az emberek és rendszerek közötti együttműködés: a kooperációs készség és az adatbázisok közötti átjárhatóság hiányát, amelyek közül az első a kölcsönös bizalmatlanságban gyökerezik, míg a második a szórványos szabványhasználatnak tudható be. Sok esetben maguk a gondos jogosultkutatók lefolytatásához szükséges releváns adatok vagy a forrásként használható adatbázisok hiányoznak. Ilyen szempontból a könyvtári katalógusok se megbízhatók – az összes szerzői jogosult azonosításához elengedhetetlen a dokumentumok kézbevétele. Érdekességként említettem meg a jogosultak felkutatásával kapcsolatos személyi aspektust, ugyanis a jogosultkutató alkata, tanulmányai, jogi ismeretei stb. nagy mértékben befolyásolhatják a jogtisztázás eredményét. Végül néhány eseten keresztül szemléltettem, hogy akár a legegyszerűbbnek tűnő kiadvány jogtisztázása is milyen fokú felkészültséget, odafigyelést igényel.

Dancs Szabolcs (Fotó: Teet Malsroos)

Juozas Markauskas (Balti Audiovizuális Archiválási Tanács) – kapcsolódva előadásomhoz – a már jogtisztázott tartalmak szolgáltatási módjáról tartott prezentációt, bemutatva egyebek mellett a szerzői jogokról és hozzáférésről való online nyilatkozás lehetőségét.

Az őt követő **Anna Mazgal** (Communia Nemzetközi Szövetség) a DSM irányelv előnyeit és hátrányait fogalmazta meg. Az irányelv az OOC-szabályozás bevezetésével, egyes jogok – például az adatbányászat vonatkozásában – könyvtári gyűjteményekre való kiterjesztésével fontos előrelépés lehet, de nagyon sok minden az implementálás során dől majd el, ezért kulcskérdés lehet, hogy rendelkezésre állnak-e majd megfelelő jogkezelők az OOC-szabályozás átültetéséhez.

Tiiu Tarkpea, a Tartui Egyetem könyvtára részéről a nyílt tudományos tartalmak hozzáféréséről beszélt a GDPR tükrében, illetve az átláthatóság és a személyes adatok védelmének egyensúlyáról. Miután a kutatási adatok minél szélesebb körű nyílt hozzáféréseinek jelentőségéhez nem férhet kétség, az adatkezelési terveknek kell gondoskodniuk olyan megoldásokról – pl. álnevesítés, anonimizálás –, amelyek garantálják a GDPR-nak való megfelelést.

Merilin Piihuu és Jurģis Ivāns (Fotó: Teet Malsroos)

A British Libraryt képviselő **Benjamin White** többek között arra hívta fel a figyelmet a GDPR kapcsán, hogy a könyvtárak adatkezelése sok esetben a feladataikhoz köthető, így például az életrajzi adatok törlésére vonatkozó szerzői, közreműködői kéréseket – meglátása és tapasztalata szerint – nyugodtan visszautasíthatják.

Ezt a Finn Nemzeti Könyvtárat képviselő **Esa-Pekka Keskitalo** is megerősítette, aki utalt arra, hogy a könyvtárak sok esetben magukra maradnak a GDPR-ral kapcsolatos teendőik meghatározásában és a vonatkozó jogszabályok értelmezésében.

A résztvevők – elmondásuk szerint – sok új tudással és tapasztalattal indultak haza, amelyre kiváló példa a finn kolléga kijelentése, mi szerint újra megfontolják az árva művek szolgáltatását a Finn Nemzeti Könyvtárban.

Jegyzetek

1. Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/790 irányelve (2019. április 17.) a digitális egy- séges piacon a szerzői és szomszédos jogokról, valamint a 96/9/EK és a 2001/29/EK irány- elv módosításáról (EGT-vonatkozású szöveg). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ TXT/HTML/?uri=CELEX:32019L0790&from=EN> (2019.05.20.)
 2. Digitaalne mälu/Digital Memory: „Mäluasutuste võimalused ja väljakutsed digimaailmas”/”Opportunities and challenges for memory institutions in the digital world”, Eesti Rahvusraamatukogu, Tallinn, 2019. április 25. A konferencia weboldalán az előadások diasorai és hangfelvételei egyaránt elérhetők. <https://www.nlib.ee/et/digitalmemory> (2019. 05.20.)
 3. Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adat- védelmi rendelet, EGT-vonatkozású szöveg). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ TXT/HTML/?uri=CELEX:02016R0679-20160504&from=HU> (2019.05.20.)
 4. Latvijās kultūras kanons. <https://kulturaskanons.lv/> (2019.05.20.)
-
-

**DIGITAL
MEMORY**
DIGITAALNE MÄLU
■ | ■ | ■ | ■ | ■ | ■ |

Vasné Tóth Kornélia

Egy lelkész-könyvtáros halálára

In memoriam

Imolay dr. Lenkey István (1941–2019)

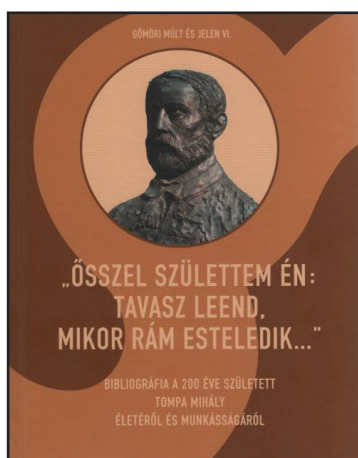
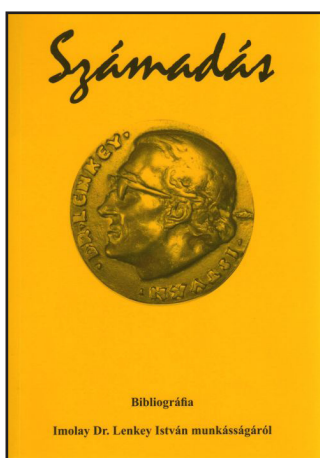
Imolay dr. Lenkey István teológus, könyvtáros, magyar–történelem szakos tanár, könyv- és kiadványszerkesztő, művészeti szakíró, helytörténész, műgyűjtő 2019. május 1-jén elhunyt. Az országban sokfelé gyászolják őt, de mindenekelőtt Mohácson, Putnokon és Debrecenben. Hatalmas életpályát futott be, munkássága széleskörű művelődéstörténeti tudásról tesz tanúbizonyságot, melyet lehetetlen egyetlen cikkben visszaidézni. Ráemlékezve mégis tekintsünk be ebbe az életműbe, mozaikszerűen!

Lenkey István Miskolcon született 1941. október 31-én, a reformáció napján. Gyermekek- és diákéveit Alsószuhán, Imolán, a borsodi Dubicsányban és Putnokon töltötte. Középiskolai tanulmányait az ózdi József Attila Gimnáziumban kezdte, majd Mezőkövesden fejezte be. 1960 szeptemberében iratkozott be a debreceni Református Teológiai Akadémiára, ahol 1965 októberében lelkészsképesítő vizsgával zárta tanulmányait. 1965-ben vette feleségül Semsey Klárát, aki akkoriban a Teológiai Akadémián tanársegédként dolgozott.

Lenkey István előbb segédlelkészként, majd a debreceni Református Kollégium főigazgatói irodájának vezetőjeként tevékenykedett, később ő lett a Nagykönyvtár folyóirattárosa, a Teológiai Akadémia Szakkönyvtárának vezetője, de volt tanár, nyomdai korrektor, tipográfus, szedőtermi művezető, könyvtervező és -szerkesztő, továbbá a Mécs László Lap- és Könyvkiadó főmunkatársa is. 1974 és 1977 között a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem könyvtár szakán folytatott tanulmányokat, a későbbiekben pedig a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem magyar és történelem szakát is elvégezte. „A teológiai tanulmányaim egy általános világtépet és tudományképet adtak s ezekből már könnyebb volt a könyvtár és a magyar–történelem szakon is építkezni”¹ – vallotta. 1984. február 11-én a Kossuth Lajos Tudományegyetemen doktorált, értekezésének címe: *Diákéjszágok a Debreceni Református Kollégiumban 1795–1914.*

Rendszeresen publikált hajdú-bihari, Nógrád megyei lapokban, üzemi újságokban, az *Alföldben*, a *Könyvtárosban*, a *Köznevelésben*, a *Kisgrafikában*. Falutörténeti és néprajzi

gyűjtést folytatott Alsószuhán, melyről tanulmánya jelent meg *Alsószuha története és települése* címmel. Az *Idegen eredetű vallási szavak és fogalmak szótárát* 1991-ben Bölcseki Gusztávval közösen szerkesztette. Az 1988–89-es évek fordulóján Babarcsra, majd 1992-ben Mohácsra, a Mohács-szőlőhegyre költözött. A *Mohácsi Hírlap* rovatvezetője, három évig a Mohácsi Művészeti Társaság elnöke volt, rendszeresen publikált a pécsi *Kalligráfiában*, 1998-tól a *Hetedbétbátár* munkatársa. *Mohácsi séták* címmel 1997-ben Tardos Máriával társ-szerzésben útikönyvet jelentetett meg. 2004-ben lett alapító tagja a HegyiBeszédeseK Baráti Társaságának, melynek tagjai irodalmi és művészeti érdeklődésű emberek, köztük költők, festők, grafikusok, fafaragók. E társaság révén rendszeresen jelentetett meg a térség helytörténetével, irodalmával kapcsolatos kiadványokat, gondolok itt *Az én Tompa Mihályom* (2007) és a *Pinacotheca Gömoriensis – Gömörországi arcképcsarnok* (2012) címmel napvilágot látott füzetekre.

2014-ben a Tompa Mihály Gömori Kulturális Egyesület és a Hanvai Tompa Mihály Baráti Kör tagjaiból jött létre a Tompa Mihály Emlékévet előkészítő bizottság, amelynek Lenkey István is aktív tagja volt. 2015-ben Lenkey közreműködésével és szerkesztésében jelent meg a *Tompa Mihály: Virágregék* című kötet, Repity Aranka 38 akvarelljével. 2017-re, a költő születése bicentenáriumaára összeállította Tompa Mihály bibliográfiáját („*Összel születtem én: tavasz leend, mikor rám esteledik...*”). *Bibliográfia a 200 éve született Tompa Mihály életéről és munkásságáról*), amely az 1846-tól 2016 nyaráig Tompa Mihálytól és Tompa Mihályról megjelent könyvek és egyéb publikációk jegyzékét 22 szempont szerinti csoportosításban, 3078 tételben adja közre. A kiadvány a Gömori Múlt és Jelen című könyvsorozat VI. köteteként jelent meg, recenzióját jelen nekrológ szerzője írta a *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* 2017. júniusi számában.²

Lenkey István műgyűjteményében olajfestmények, rézkarcok, fa- és linómetszetek, tűzzománc képek, üvegfestmények, kerámiák is helyet kaptak, emellett éremgyűjtéssel is foglalkozott. A képzőművészet területén kezdettől fogva különös figyelemmel kísérte a grafika, ezen belül a kisgrafika világát. Putnokon már gyerekkorában megismerkedett a könyvjegyekkel Pásztor Pál evangélikus lelkész révén, aki több ex librist is ajándékozott a számára. Ez szolgált gyűjteménye alapjául. Újabb hatás egy évtized múlva, a debreceni

Teológiai Akadémia hallgatójaként érte, itt találkozott Nagy Dezső lelkész-könyvtárossal – a tőle kapott duplum ex librisekkel kezdte el a komolyabb gyűjtést és cserét. Szentesi Flórián révén 1962-től tagja lett a pécsi kisgrafikakörnek, majd részt vett a Réthy István által Debrecenben tartott tagtoborzón, amelyen csatlakoztak a budapesti Kisgrafika Barátok Köréhez (KBK). Alapító tagja, majd 1974-től több éven át titkára volt az 1973-ban megalakuló debreceni Ajtósi Dürer Ex libris-gyűjtő Körnek (ADEK). Több kiadványban ismertette a debreceni és más grafikusok tevékenységét, többek között a Debreceni Pedagógus Művelődési Ház *Ajtósi Dürer Ex libris-gyűjtő Köre kiadványai* sorozatban az 1970-es években. Ezekben a korabeli grafikusok közül többek közt Bordás Ferenc, Menyhárt József, Gy. Szabó Béla, Stettner Béla, Nagy Árpád Dániel, Szilágyi Imre, Várkonyi Károly szerepeltek 12-12 alkotással. Több albumhoz Lenkey István írta a bevezetőt, a katalógusok összeállításában nagy segítségére volt Semsey Andor. Emellett a hajdúhadháztéglási Földi János Nagyközségi Könyvtár *Kisgrafikai Füzetek* sorozatában, a könyvtár kiadásában jelentetett meg, szerkesztett több katalógust és albumot, például: *Írók, költők az ex libriseken és kisgrafikákon* (1980); *Józsa János ex librisei és kisgrafikái* (1981); *Menyhárt József (1901–1976) ex libriseinek és alkalmi grafikáinak alkotásjegyzéke* (1986); *László Anna ex librisei és alkalmi grafikái* (1987); *Korda Béla (1899–1972) ex librisei és alkalmi grafikái* (1988). E sorozatban jelentette meg *Dr. Semsey Andor munkásságának bibliográfiáját* (1986) is.

Lenkey István 1980 és 2015 között a Kisgrafika Barátok Köre (KBK) intézőbizottsági tagjaként előadásokat tartott, kiállításokat rendezett, és számos cikke jelent meg grafikusokról, ex libris gyűjtőkről és rendezvényekről a *Kisgrafikában*, valamint egyéb folyóiratokban, kiadványokban, múzeumi évkönyvekben. Elkészítette a *Kisgrafika* folyóirat repertóriumait, melyek 1972-től 2016-ig a KBK kiadásában jelentek meg.

A külföldi ex libris kongresszusok közül eljutott a luganói, linzi és a mönchengladbachi rendezvényekre. 1991-ben egyik szervezője volt a Duna menti országok Első Nemzetközi Ex libris Találkozásójának. A külföldi ex librist készítő grafikusok közül személyes kapcsolatot épített ki a lengyel Wojciech Jakubowskival, az orosz A. Kalasnyikovval és a spanyol szerzetessel, Oriol M. Divíval.

Lenkey ex libris gyűjteménye gyarapodásán nagyot lendített, hogy Kovács József (1915–1996) pécsi gyűjtő közel tízezer ex libris hagyatéka az örökösök révén őhozá került. Ex libriseit több alkalommal kiállította. Nemzetközi jellegű képzőművészeti gyűjteményéből többször is nagyobb mennyiséget adományozott közgyűjteményeknek. 2008-ban, majd 2010-ben a putnoki Holló László Galériának ajándékozott magyar és külföldi ex libris anyagából kiállítást rendeztek. Utóbbin Lenkey gyűjteményéből 22 ország 85 művészenek mintegy 800 alkotása volt megtekinthető, köztük A. Kalasnyikov, D. Janousek, H. Hauke, H. Huffert, F. Kühn, T. Hofer, G. Gaudaen, O. Feil, H. Ott, D. Meyer, O. Volkamer, P. Uptis és R. Wolf művei. De hazánkat is számos alkotó képviselte, például: Bálint Ferenc, Gáborjáni Szabó Kálmán, Fery Antal, Haranghy Jenő, Kóhegyi Gyula, Medgyesy Miklós, Nagy Árpád, Nemes Török János, Petry Béla, Soltra Elemér, Sólyom Sándor, Szilágyi Imre, Ürmös Péter, Vén Zoltán. Lenkey emellett a sárospataki Református Kollégium Nagykönyvtárának, az Iparművészeti Múzeumnak, az Országos Széchényi Könyvtárnak és a szegedi Somogyi-könyvtárnak ajándékozott ex libriseket.

Kisgrafikai gyűjteményében az ex librisek mellett fontos helyet töltenek be az alkalmi grafikák, melyekből különösen a karácsonyi, újévi időszakban akár 5-600 lapot is postázott barátoknak, gyűjtőknek. Ex libris gyűjteménye különleges részét képezik a gömöri

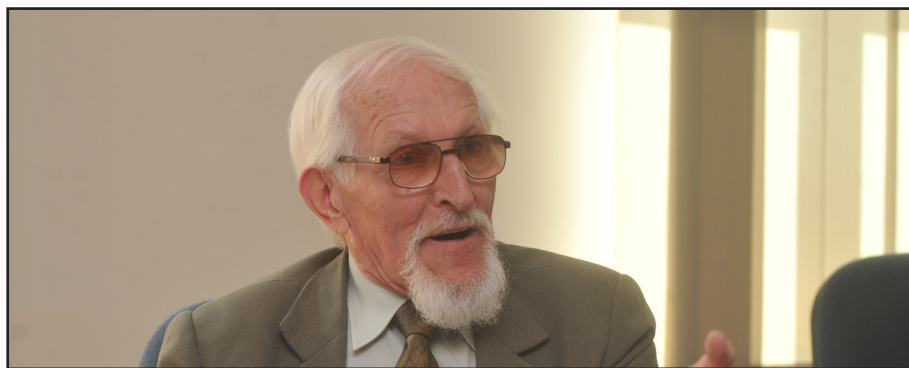
és irodalmi vonatkozású darabok. Utóbbiakból nyújt ízelítőt az Írók, költők, irodalmi illusztrációk az ex librisen, alkalmi grafikán és a kisgrafikán (1984) című kiállítási katalógus, amelybe Lenkey saját gyűjteményéből válogatott. Tompa Mihályra emlékezve számos grafikus – például: Vén Zoltán, László Anna, Ürmös Péter, Kőhegyi Gyula, Bakacsi Lajos, Baranyai Ferenc, Repity Aranka – készített számára ex librist. A nevére szóló ex libriseken gyakoriak a történelmi vonatkozások, a magyarságra utaló és az egyházi motívumok. Csiby Mihály Lenkeynek szóló ex librisei Ruyter Adorján holland tengernagynak állítanak emléket, illetve Lenkey egykori lakhelyét, a mohácsi szőlőhegyet mutatják be. A közel 100 nevére szóló grafika olyan alkotók keze alól került ki, mint például: Andruskó Károly, Diskay Lenke, Fery Antal, Józsa János, Nagy Árpád Dániel, Kékesi László, Bálint Ferenc, Menyhárt József, König Róbert, Stettner Béla, Szilágyi Imre, Baász Imre, Varga Nándor Lajos, Várkonyi Károly, Vén Zoltán, Vertel József, Vecserka Zsolt, Vincze László, Sós Zsigmond és Oriol M. Divi.

Lenkey István sokoldalú szakírói-bibliográfiai munkásságáról 75. életéve betöltése alkalmából készült átfogó kiadvány Számadás (2016) címmel, dr. Lenkeyné dr. Semsey Klára, Siposné Lenkey Klára és Lenkey István szerkesztésében. Ebben az önálló és társszerzős írásoktól, tanulmányoktól kezdve a műalkotások ismertetésén át a kiállítási megnyitóbeszédéig követhetjük nyomon az életművet, sőt, a nevére szóló ex librisek, alkalmi grafikák regisztere is fellelhető a kötetben.

Imolay dr. Lenkey István kimagasló munkásságát számos díjjal jutalmazták, 2009-ben Tompa Mihály-emlékplakettet és Pro Gömör-díjat kapott, 2018-ban pedig elnyerte a Mohács Város Tisztelete Jelölés Kötött Díját. Halálával egy nagy műveltségű, alapos felkészültségű, hatalmas munkabírású, sokak által szeretett és tisztelt kutató, lelkész-könyvtáros távozott az élők sorából. Nyugodjék békében!

Jegyzetek

1. Szarvas István: *Gömörországtól Baranyáig* = Hetedhétatar, 2011. november 27., <http://hetedhethatar.hu/hethatar/?p=16549> (2019.05.24.)
2. Vasné Tóth Kornélia: *Írj, s megmondom ki vagy! Egy tudós könyvtáros és egy költő bibliográfiája* = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 26. évf. 2017. 6. sz. 44–49. p., http://epa.oszk.hu/01300/01367/00291/pdf/EPA01367_3K_2017_06_044-049.pdf (2019.05.24.)

Imolay dr. Lenkey István (Fotó: Dunántúli Napló)

Pogány György

Dokumentumgyűjtemény a Zeneakadémia könyvtárának történetéről

Zenei dokumentumok – hangjelzett kódexek formájában – már a középkori bibliotékákban is jelen voltak és a barokk időkben létrejött székesegyházi kottatárak tekintélyes mennyiségű nyomtatott és kéziratos zeneművet birtokoltak, mégis, mai értelemben vett zenei könyvtárak csak a XIX. században szerveződtek meg. Ezek a gyűjtemények is elsősorban az akkoriban megalakuló zeneiskolákhoz kötődtek, illetve a nemzeti könyvtárakban kezdtek különgyűjteményként helyet kapni a kották és a zenei szakirodalom. A legjelentősebb hazai zenei gyűjtemény az 1875-ben megalakult *Zeneakadémia* – 1925 óta *Liszt Ferenc* nevét viseli – keretében működő könyvtár. Az intézmény közel másfélszáz

éves történetéről a közelmúltban jelent meg a *Zeneakadémia könyvtárának története dokumentumokban (1875-2005)* című terjedelmes forráskiadvány, Gádor Ágnes szerkesztésében és összeállításában.

Gádor Ágnes munkája a hazai szakirodalom viszonylag kevés számú intézménytörténeti forráskiadványának egyike. A forrásközlés kétségtelenül nagy előnye az, hogy az eseményeket nem a historikus valamilyen mértékben szükségszerűen szubjektív értelmezésével együtt ismeri meg az olvasó, hanem közvetlenül a dokumentumokból tájékozódhat, azokból vonhatja le a következtetéseket. Persze az abszolút objektivitásra ez sem ad száz százalékos garanciát; a szerkesztő is többnyire válogat a rendelkezésre álló anyagból és a szelektálás végső soron értékítéletet is hordozhat magában, ezért a valóság teljes és tökéletes feltárása végső soron elképzelhetetlen, arról nem is beszélve, hogy az olvasó ismereteinek mélysége, netán előzetes értékpreferenciái is lehetetlenné teszik az abszolút történelmi igazság megismerését. Ezért minden történelmi mű csak törekedhet az egykori múlt minél tökéletesebb bemutatására, de el nem érheti azt. A forrásközlések további sajátossága, hogy a historikus nem élhet az analógia módszerével, ha valamiről nem áll rendelkezésre forrás, vagy csak hiányos, egyoldalú, akkor a tátongó úrt a történetíró nem tudja kikövetkeztetni. A most ismertető kötetben bőségesen találni példát erre, egyes ügyek kifejtéséről nem értesülünk, ezért helyenként óhatatlanul mozaikos kép rajzolódik ki bennünk. Mindezek ellenére a közel 600 dokumentum által hiteles kép tárul a könyvtár múltjáról az olvasó elé.

A kötet öt fejezetből áll, lényegében az intézményvezetők szerinti tagolásban található a dokumentumok, összesen 580 számozott, többnyire levéltári, de nem ritkán nyomtatott forrást tartalmaz. A Zeneakadémia közel százötven éves történetében viszonylag kevés könyvtárvezető (újabbban könyvtárigazgató) állt az intézmény élén, *Prabács Margit* 1928-tól 1961-ig viselte gondját a gyűjteménynek, majd 1961-től 2005-ig *Kárpáti János* állt a könyvtár élén, ezzel a 44 éven át tartó igazgatói (vezetői) beosztással könnyen lehet, hogy a magyar könyvtárvezetők abszolút rekordere. 2005-től Gádor Ágnes lett a bibliotéka igazgatója, igaz viszont, hogy a kötet felső időhatára 2005, tehát a szerkesztő a saját vezetői korszakának forrásait nem adta közre, kivéve pályázati anyagát és két, 2005-ös jelentést.

Az első fejezet *A polttól a szekrényig a Régi Zeneakadémián (1875-1907)*. Ekkor még lényegében nem volt mai értelemben vett könyvtár az intézményben, igaz, a Zeneakadémia elhelyezése sem volt megnyugtató, csak 1907-ben épült meg a könyvtárnak ma is méltó elhelyezést biztosító pompás palota. Mindenesetre azért már az alapításnál is igyekeztek gondoskodni az oktatásban nélkülözhetetlen kiadványok beszerzéséről. Az első időszakban főleg ajándékok révén gyarapodott a könyvtár, ráadásul könyvekkel nagyon szerény mértékben, a gyarapítás elsősorban kottákra szorítkozott. Sokak mellett *Liszt* is az ajándékozók között volt, sőt még *Ferenc József* is, aki 1877-ben az akkoriban meginduló *Mo-zart*-összkiadással gazdagította az intézményt. Az uralkodó később a *Schubert*-összkiadás újonnan megjelenő köteteit is folyamatosan megküldte a könyvtárnak. Ez vezetett oda, hogy megkísérelték a *Breitkopf és Härtel* cégtől az egyéb kritikai kiadásokat is megszerezni. Az ajándékozás bizonyos értelemben szervezett kereteket öltött, amikor az Akadémia 1895. április 20-án felkérte a hazai zeneműkiadókat, hogy az általuk kiadott művek egy-egy példányát, ismerve a kiadók Zeneakadémia iránti „*hazafias érdeklődését*”, küldjék meg. (29. dokumentum)

A lassan ugyan, de folyamatosan gyarapodó gyűjteményt hosszú ideig még nem könyvtáros gondozta, a Zeneakadémia mindenkori titkára kezelte a gyűjteményt, ez okozta, hogy nem volt megbízható katalógus vagy valamilyen egyéb, a tájékozódást segítő jegyzék. Ezért háborgott a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium (VKM) 1879. december 13-án, hogy nem készítettek folyamatosan jegyzéket a beszerzésekről, így utólag érthetően nagy munka annak elkészítése. A többször sürgetett segédletet végül *dr. Peregriny János* titkár 1885-re készítette el (31. dokumentum), és az összeállítás az 1884/1885-ös Évkönyvben nyomtatásban is megjelent. Az állomány ekkoriban 560 kötetben 4000 zeneművet és 180 kötetet tartalmazott. Mivel szakkönyvekből meglehetősen komoly hiány volt, 1891-ben hallgatók kezdeményezésére megalakult az *Olvasókör*, mely elsősorban könyveket szerzett be. Sajátságos módon annak ellenére, hogy a Zeneakadémiának sok női hallgatója volt, az alapszabály szerint az Olvasókör vezetői, a tisztikar és a választmány tagjai csak férfi növendékek lehettek. (91. dokumentum) A Kör főleg szakkönyveket szerzett be, 1898-ban például már 627 könyvet birtokolt. Az Olvasókör 1907-ben befejezte működését, ugyanis az új épület felavatása után okafogyottá vált működése.

A század elején a figyelem fókuszába kerültek a zenei könyvtárak, több cikk is foglalkozott a kérdéssel. A dokumentumgyűjtemény 158. tétele közli az egyik cikket, *D'Isoz Kálmán* írását, mely *A zenei gyűjtemények kérdése* címmel jelent meg a *Zeneközlöny* 1905. október 17-ei számában. (158. dokumentum) A szerző egy felállítandó *Országos Zeneműtár* kapcsán fejt ki gondolatait, szerinte az intézménynek a *Széchenyi Könyvtár* keretében kell megszerveződni. D'Isoz írásában a Zeneakadémia könyvtáráról mindössze egy mondatot ír, ezért nem teljesen tűnik indokoltnak a tanulmány közzlése. Mindenesetre a század elején közzölt írások még nem igazán számoltak a Zeneakadémia könyvtárával mint megszervezendő hazai központi zenei gyűjteménnyel.

A második fejezet *A szekérenytől a könyvtárig a Zenepalotában (1907-1928): Az első hivatalos könyvtáros: Sereghy Elemér* címet viseli. A könyv és zeneműtár a régi épületben az igazgatósági és titkári irodákban működött, hetente egyszer volt nyitva délután és csak akkor lehetett kölcsönözni. Az új épületben megfelelő helyiségek álltak a tanárok és a növendékek rendelkezésére, vagyis immár valóban lehetett könyvtárról beszélni, ha főfoglalkozású könyvtáros még nem is volt az intézményben. Mindenesetre *Oswald János* lett az első kinevezett könyvtáros, ő azonban még tanári munkája mellett látta el őri teendőit. Az állomány még ekkor is meglehetősen szegényes volt, 1908-ban 1039 könyv és 8392 kotta alkotta a gyűjteményt. *Mihalovich Ödön* igazgató 1911. október 14-ei miniszterhez írt felterjesztésében ismertette a súlyos hiányokat és kérte 8000 korona könyvtári célokra való kiutalását. (193. dokumentum) A VKM részben elfogadta az előterjesztést, 4000 korona könyvtári célú felhasználását hagyta jóvá. (194. dokumentum) A következő időszakban még két alkalommal engedélyeztek 4000-4000 korona értékű könyvtári dokumentum beszerzését. *Mihalovich* 1914-ben újabb rendkívüli segílyt kért, de levelében elismerte, hogy „A zeneelméleti és zenetudományi irodalom pótlása szépen megindult, és ha módunkban lesz néhányszor ekkora pótlásokat eszközölni, akkor könyvtárunk emez ága intézményünk igényeit teljesen ki fogja elégíteni.” (209. dokumentum) A kirobbant világháború az éppen kibontakozó könyvtárfejlesztő munkát azonban befagyasztotta. A konszolidáció az 1920-as években indult meg. 1922-ben elkészült a könyvtár új szervezeti szabályzata és 1923-ban nevezték ki *Sereghy Elemér* személyében az első főfoglalkozású könyvtárost. *Sereghy* erőfeszítéseinek köszönhetően rendezték a könyvtár állományát, új szakkataló-

gus készült, azonban ő csak néhány évig állt a könyvtár élén, 1928-ban munkahelyén szívroham következtében váratlanul elhunyt.

Utóda *Prahács Margit* zenetörténész lett, akinek vezetése alatt jelentősen fejlődött a könyvtár. Prahács három évtizedes működése képezi a kötet terjedelmének arányaiban legnagyobb részét, a 225. laptól egészen a 495. oldalig két fejezet tárgyalja időszakát. Hivataltal idejének első korszakát taglalja a kötet harmadik egysége: *Prahács Margit tevékenysége a II. világháború végéig (1928-1945)*. Vezetése alatt korszerűsödött a belső könyvtári munka, megszervezte a csak helyben használható kézikönyvtárat és kezdeményezte a Zeneakadémia Liszt-gyűjteményének kialakítását, 1925-ben szervezte meg a *Liszt Ferenc Múzeumot*, melynek anyagát nagy szakértelemmel rendezte és dolgozta fel. Szorgalmazta a kritikai összkiadások beszerzését és szisztematikus gyarapító munkával próbálta eltüntetni az állomány hiányait. A bibliotéka a két világháború közötti könyvtárügy fontos és megkerülhetetlen tényezője lett, az akkori intézményi együttműködésből is komoly mértékben kivette részét, így például folyamatosan jelentette az *Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központ*nak a könyvtárba járó zenei folyóiratok adatait. (285. *dokumentum*, a forrásban azonban pontatlanul szerepel az igazgató neve, nem Gasteiner, hanem *Pasteiner Iván* volt. Hasonlóan pontatlanul olvasható Pasteiner neve a 337. *dokumentumban*, amely az 1940-es erdélyi könyvakcióról tudósítja az olvasót: a Zeneakadémia számos duplumot ajánlott fel a visszatért erdélyi könyvtárak állományának kiegészítésére.)

A világháború és az utána következő korszak a Zeneakadémia könyvtárát is roppant nehéz helyzetbe hozta. A közvetlen háborús kár szerencsére elviselhető volt, 418 darab könyv semmisült meg, illetve tűnt el és 5157 darab zenemű volt a veszteség. (409. *dokumentum*) Értékes összkiadás nem volt közöttük, többnyire zene- és énekkari szólamok voltak, amelyeknek nagy részét sikerült pótolni. Az ostrom előtt a könyvtár állományának egy részét az *Országos Széchényi Könyvtár* biztonságosnak ítélt raktári helyiségében helyezték el, *Györke József* főigazgató 1945. július 27-én tájékoztatta a Zeneakadémiát, hogy az anyag sértetlenül vészelte át az ostromot és bármikor elvihető. (366. *dokumentum*) Ha a háborús károk nem is érintették igazán súlyosan az intézményt, a politikai változások annál inkább.

Prahács Margit igazgatót 1945-ben felfüggesztették állásából, majd B-listára tették. Hosszan elhúzódó ügye csak 1947-ben oldódott meg, amikor visszahelyezték a könyvtár élére. Közben anarchikus állapotok voltak a bibliotékában, amelyet egy időre személyzet hiányában *Zathureczky Ede* főigazgató bezáratni kényszerült. (381. *dokumentum*) Hogy Prahácsot visszahelyezték állásába, abban nyilván szerepe volt a tanári kar felháborodott tiltakozásának. Meghurcolása egyébként beleilleszkedett abban a folyamatba, amelynek során az előző rendszer konzervatív világképű szakembereit igyekeztek eltávolítani állasukból, ez lett a sorsa például *Füsz József*nek, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatójának is.

A másik politikai jellegű ügy a fasisztának tekintett *dokumentumok* kényszerű kivonása volt az állományból. Nyilván kevés ilyen jellegű nyomtatvány volt a könyvtárban, az 1946-os jelentés (371. *dokumentum*) mindössze 13 könyv és kotta beszolgáltatásáról adott hírt *Toronyai Rigó Csaba*, a könyvtár ideiglenesen megbízott vezetője. A politikai viszonyok mind komorabbá válását tükrözi egy 1948-as irat is (396. *dokumentum*), melyben arról értesül az olvasó, hogy *Sonkoly István: Kodály, az ember, a művész, a nevelő* című könyvét először

állományba vették, majd a minisztérium rendelete alapján törölni kellett és beszolgáltatni a VKM-nek. Hogy mi volt a kivonás oka, az nem derül ki a dokumentumból.

A kötet negyedik fejezete szintén az igazgató asszony korszakával foglalkozik, címe: *Prahács Margit és az ötvenes évek (1945-1961)*. Az ötvenes évek művelődéspolitikai koncepciói részben kedveztek a felsőoktatási intézményeknek, kétségtelenül megnőtt a hallgatók létszáma, ugyanakkor a költségvetési támogatások nem fedezték a megnövekedett szükségleteket, így a könyvtári beszerzésekre fordítható összegek sem voltak elegendők. A háború alatti és utáni hiányok csökkentésére Prahács Margit a nemzetközi cserekapcsolatok kiépítését javasolta. (390. dokumentum)

A könyvtárak sorsa egyrészt az, hogy kevés a gyarapításra fordítható pénz, másrészt a valamiképp mégis fejlődő állomány előbb-utóbb kinövi a rendelkezésre álló helyisége(ke)t. A Zeneakadémia könyvtárával is bekövetkezett ez, ezért 1957-ben felmerült a lehetőség, hogy az akadémiaival szemben, a Liszt Ferenc téren épülő lakóház földszintjén a könyvtár bővíthetné helyiségeit. Végül nem a Zeneakadémia könyvtára kapta meg a termetet, hanem a *Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár*: a Liszt Ferenc téri új házban nyílt meg az első gyermekkönyvtár. (459. dokumentum) 1957-ben, amikor a bővítés ötlete felmerült, 6790 könyvből és 30.578 kottából állt a gyűjtemény. Az 1956-os forradalom alatt egyébként némileg csökkent az állomány: mintegy 5900 ideológiai művet, többnyire brosrút elpusztítottak a Zeneakadémiára betódulók. (461. dokumentum)

Prahács Margit 1961-ben nyugállományba vonult, utóda Kárpáti János zenetörténész lett, a kötet ötödik szerkezeti egysége *A katalóguscéduláktól az Aleph-rendszerig: Kárpáti János könyvtárigazgató korszaka (1961-2005)* címmel ezt a hosszú és eredményes érat mutatja be.

Az új igazgató részletes fejlesztési programot dolgozott ki 1961-ben. (485. dokumentum) A programban Kárpáti azt az igényt fogalmazta meg, hogy a Zeneakadémia könyvtára legyen a hazai zenei könyvtárak központja. Ahhoz azonban, hogy ezt a feladatot képes legyen betölteni, alapvető fejlesztésekre van szükség. A részletes program alaposan feltárta a valós helyzetet, pontosította a gyűjtőkört, a használók körét és igényét. Megállapította, hogy a könyvtári helyiségek egy része már korszerűtlen, sötét, zajos és a közeljövőben megtelnek a raktárak. A feltáró eszközök (betűrendes és szakkatalógus) korszerűsítése elengedhetetlen, a cédulák sokszorosítása írógéppel történik, szükséges valamilyen sokszorosító eszköz beszerzése. Fontos célkitűzésként fogalmazta meg a program a tájékoztató munka és a bibliográfiai tevékenység fejlesztését.

A következő évtizedekben a dokumentumban lefektetett alapelvek határozták meg a könyvtári munkát. Elkészült az intézmény új szervezeti és működési szabályzata, új szolgáltatások indultak és a könyvtár a zenetörténeti kutatásokba is bekapcsolódott, illetve tevékeny közreműködője lett a nemzetközi zenei könyvtári életnek. Kárpáti János nemzetközileg is tekintélyt kivívó működésének komoly elismerése volt, hogy a *Zenei Könyvtárak, Archívumok és Dokumentációs Központok (AIBM)* szervezete 1981. szeptemberében Budapesten rendezte konferenciáját. (537. dokumentum) A könyvtár állományába ezekben az években integrálódtak az audiovizuális dokumentumok és 1986-ban megnyílt a régi Zeneakadémia épületében a *Liszt Múzeum* valamint a *Magyar Zenetörténeti Kutatókönyvtár*, amelyben a könyvtár muzeális ritkaságai kaptak helyet. Az 1990-es években megkezdődött a könyvtári munkafolyamatok számítógépesítése. Amikor Kárpáti János 2005-ben nyugállományba vonult, a könyvtár főbb adatai a következők voltak: az állomány 347.540 könyvtári egységet tartalmazott, 3.543 beiratkozott olvasója volt, akik 57.610 alkalommal

használták az intézményt, 57.610 dokumentumot kölcsönöztek és 19.474 dokumentumot használtak helyben. (580. *dokumentum*)

A kötetben közölt dokumentumokból megbízható képet kap az olvasó a könyvtár működéséről, a forrásszövegek értelmezését jelentős mértékben megkönnyítik a lábjegyzetek. Ugyanakkor néhány olyan szerkesztési megoldást szükséges szóvá tenni, amelyek némileg csökkentik a kiadvány tudományos hitelét, használhatóságát.

A forrásközlések esetében elengedhetetlen követelmény, hogy a válogatás és közreadás szempontjait a szerkesztő közölje. Ez esetünkben sajnálatosan elmaradt. Nagyon hiányzik a bevezető, végső soron az sem derül ki – legfeljebb következtetni lehet rá –, hogy a közölt dokumentumok a könyvtár irattárában találhatóak. Azt ugyan jelzi a közreadó, ha kihagyott bizonyos részeket valamely forrásból, de szükséges lett volna a kihagyások elvi szempontjainak közlése is.

A kötet anyagát névmutató tárja fel, de nem világos, hogy milyen alapon kerültek be az indexbe egyesek és miért maradtak ki mások. Egy névmutató esetében nem helyes a szelektálás, minden, a kötetben előforduló nevet fel kellene venni. Ez a hiány megnehezíti a kötet használatát.

Hiányzik a dokumentumgyűjteményből egy bibliográfia. A Zeneakadémia könyvtáráról az évtizedek során természetesen jelentek meg közlemények, adataik közlése további hasznos információt jelentett volna a használók körének.

Ezek az észrevételek azonban nem csökkentik a dokumentumkötet nagy jelentőségét, fontosságát, a forrásokból markánsan kirajzolódik a legjelentősebb magyar zenei gyűjtemény története. Gádor Ágnes munkája számottevően hozzájárulhat majd a könyvtár teljességre törekvő történeti monográfiájának majdani megírásához.

A Zeneakadémia könyvtárának története dokumentumokban (1875-2005) /
Gádor Ágnes. - [Budapest] : Gramofon Könyvek, 2017. - 638 p. ; 24 cm

Bedigitalizálták az OSZK híradót

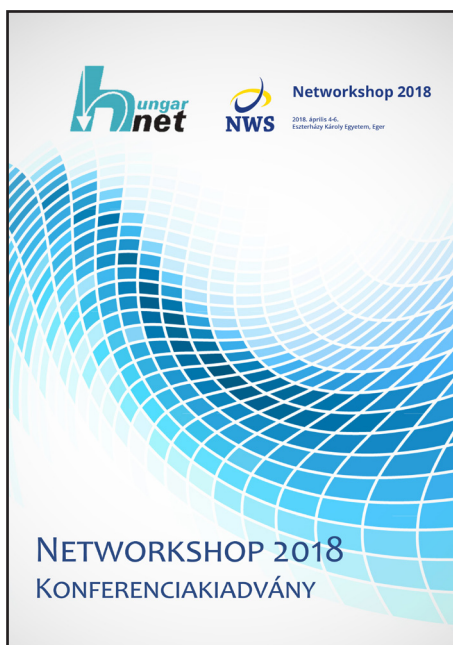
Az Országos Széchényi Könyvtár által 1958 és 2001 között kiadott OSZK híradó összes számát bedigitalizálták és elérhetővé tették az Elektronikus Periodika Archívum és Adatbázisban. A lap egyedülálló, unikális lenyomata az OSZK ötvenes évek végétől a kétezres évek elejéig tartó időszakának.

A 44 évfolyamnyi folyóiratanyag dokumentálja a könyvtárban történt személyi változásokat, kulturális eseményeket, problémákat, külföldi utazásokat, a kórus tevékenységét, szakmai változásokat és újításokat, könyvtári rendszerek bevezetését, valamint a Múzeum körútról a Budai Várpalota F épületébe történt költözést.

(Forrás: www.oszk.hu)

Hernek István

Egy Networkshop konferencia lenyomata

A Networkshop eredetileg a Nemzeti Információs Infrastruktúra Fejlesztési Program (NIIF), a Hungarnet Egyesület és a Magyar Internet Társaság által közösen szervezett több napos konferenciasorozat, amelyet manapság a Hungarnet, az NIIF-et magába olvasztó KIFÜ asszisztenciája mellett, szponzori támogatásokkal rendez meg. A rangos eseményen minden évben több száz hazai felsőoktatási hálózati szakember vesz részt. A konferencia 1992-es első megrendezése óta minden alkalommal más városban találkoznak a szakterület kutatói, fejlesztői, a gyártók és maguk a felhasználók is.

A konferenciaszervezők kezdettől fogva törekedtek arra, hogy a kerekasztal-beszélgések, előadások, plenáris ülések az utókor számára megfelelően dokumentálva legyenek. A videófelvételek jelentős része elérhető a Videotóriumban, illetve tartalmi kivonatok, esetenként cikként megírt szövegek is jelentek már meg korábban CD-n vagy

füzetben. Ennek az esetlegességnek igyekszik jelen konferenciakiadvány gátat szabni, és ezentúl az előadásokat egységesen, cikk formában megjelentetni, szakmai bírálókkal javítva, DOI azonosítókkal ellátva és az MTMT-ben is regisztrálva. A kötet szerkesztői a Networkshopok haladó szellemiségéhez méltó modern megvalósítást választottak, az MTA Könyvtár és Információs Központ által biztosított *Open Conference Systems* (OCS) felületet.

A teljesen ingyenes OCS az itthon is egyre szélesebb körben alkalmazott Open Journal System folyóirat-platform egyik testvére, mindkettő a kanadai Brit Columbia Egyetem Public Knowledge Project (PKP) keretei között jött létre. A PKP igyekszik elősegíteni a tudományos kutatások nyilvános, online megjelenését, a tudásmegosztást internetes környezetben, ezzel is törekedve arra, hogy növekedjen a kutatások hatása a döntéshozók, a tanárok és általában az állampolgárok mindennapi életére vonatkozóan. Ezért hozták létre az OCS-t, egy olyan internetes publikálási eszközt, amivel egy tudományos konferencia teljes körű hálózati jelenlétét biztosítani lehet a szervezés kezdeti lépéseitől, egészen az utóéletéig. Létrehozhatjuk vele a konferencia honlapját, kiküldhetjük az előadásfelkérőket, regisztrálhatjuk a résztvevőket, fogadhatjuk vele az összes dokumentációt, illetve különböző hozzáférési jogosultságokat adhatunk ki a szerzőknek saját anyagaik szerkesztésére. Legvégül pedig kereshető formában tehetjük vele elérhetővé a konferenciánk komplett anyagát. A szoftver először az ezredfordulón jelent meg, jelenleg a 2.0-ás verzióán tart.

A kizárólag elektronikus formában elérhető konferenciakiadvány a 2018. április 4. és 6. között Egerben, az Eszterházy Károly Egyetemen tartott Networkshop konferencia előadásainak cikkésített változatait tartalmazza. Két jól elkülönülő részből áll. Az első a *Hálózatbiztonság, hálózatmenedzsment, azonosító rendszerek* címet viseli, és két cikket tartalmaz, míg a második rész *Tartalomszolgáltatások: könyvtárak, levéltárak, múzeumok* címmel 12 cikket jegyez. Ennél nyilvánvalóan sokkal több előadás hangzott el a háromnapos eseményen, de első ízben ennyi előadó vállalta, hogy cikk formájába önti az általa elmondottakat. Ha a kiadvány összeállításából tradíció válik, a későbbiekben bizonyára többen élnek majd a publikálási lehetőséggel, sőt akár már a prezentációra való felkészülés során kalkulálhatnak vele az előadók.

Mai hibridizálódó könyvtáraink exponenciálisan bővülő feladat- és szerepkörének gondolatisága szépen végigköveti a cikkek zömét. Nevezetesen, hogy a már régóta nem szigorúan vett hagyományos könyvtári funkciók továbbiakkal bővülnek, és a modern könyvtári hálózattal szemben támasztott új elvárásokra reagálniuk kell. Így kerülhet a könyvtárak palettájára a tananyagmegőrzés, az e-learning, vagy a webarchiválás szervezett kidolgozása, és így valósulhat meg könyvtárakon keresztül a digitális felhasználóképzés, a kutatási eredmények újrahaznosíthatósága, vagy a közösségi tartalomfejlesztés. Ezek közül a cikkek közül szeretnék kiemelni a teljesség igénye nélkül néhányat.

Drótos László és Németh Márton, az Országos Széchényi Könyvtár (OSZK) munkatársainak írása – A webarchiválás oktatása (31. p.) – több aspektusból is szemlélteti a terület lehetőségeit. Elsőként a NetLab szemináriumáról és tanulásairól számol be. Ez a dániai kutatócsoport két éve nyújt internetarchiválással foglalkozó online kurzusokat. Az angol nyelvű képzést mindig az aktuális jelentkezők igényeire szabják. A beszámoló alapján a legnagyobb előnye a szakma külföldi képviselőivel folytatott diskurzus, illetve a kölcsönös tapasztalatcsere lehetősége.

A folytatásban a szerzők az IIPC, az internet archiválással foglalkozó szervezeteket tömörítő konzorcium tevékenységét ismertetik, ami a webarchiválási technológiák és módszerek fejlesztését és propagálását tűzte ki célul. Nemrégiben készült felmérésükből kiderül, hogy milyen keretek között, milyen intézmények, milyen szakemberei foglalkoznak jelenleg webarchiválással a világ különböző pontjain. A megkérdezettek közül sokan csak nemrég kezdtek el webarchiválással foglalkozni, és a szervezett oktatási tevékenységek hiányából adódóan online forrásokra támaszkodnak. Gyakoriak az informális, workshop jellegű szerveződések, ugyanakkor a válaszadók többsége igényelné a további képzési lehetőségeket.

A befejezésben épp ennek a szervezett hazai oktatásnak a megvalósítási terveiről olvashatunk. Az OSZK országos könyvtári rendszert megújító programjának egyik 30 órás, kifejezetten a közgyűjteményi szakembereket megcélzó képzésén a résztvevők elsajátíthatják majd az internetarchiválási alapokat. Megismerhetik a teljes munkafolyamatot: a webaratóshoz elérhető szoftvereket, az archiválás és válogatás lehetőségeit, a hosszú távú megőrzés szempontjait.

Nagy Gyula írása – A könyvtárak szerepe a digitális és elektronikus tananyagok archiválásában (91. p.) – az elektronikus tartalmak már egy jóval kisebb szeletének archiválási kérdéseit járja körül, egészen pontosan a felsőoktatási intézményekben keletkező tananyagokét. Rögtön az elején kiderül, hogy a legnagyobb problémát a hosszú távon fenntartható megőrzési eljárásrend és keretrendszer kidolgozására a formátumok sokfélesége jelenti. Ráadásul az archiválás útjának kimunkálása és az általa felvetett kérdések részben azonosak az internetarchiválás kapcsán megválaszolandókkal.

Nagy cikkéből megtudjuk, hogy a Szegedi Tudományegyetem (SZTE) Klebelsberg Kuno Könyvtárának erre adott válasza az SZTE Elektronikus Tananyag Archivum létrehozása volt, azzal az elsődleges céllal, hogy az egyetemen belül biztosítsa a közpénzből, munkaidőben vagy pályázati forrásból előállított tananyagok időtálló archiválását. Az archivum a könyvtár repozitóriumainak sorába illeszkedik, ami nem csupán a vegyes fájltypusokra jelent megoldást, de lehetővé teszi a teljes szövegű keresést és indexelést is, ha a dokumentumtípus lehetővé teszi. A nagyobb láthatóságért a könyvtári dokumentumnak minősülő anyagokat a könyvtár online katalógusában is tükröztetik, az EPrints alapú rendszer pedig az egyedi és a tömeges adatbetöltést is lehetővé teszi.

A kiadvány másik témába vágó írását *Somogyi Alíz* és *Szendy Attila*, a Miskolci Egyetem Könyvtár, Levéltár, Múzeum munkatársai jegyzik, *E-learning rendszerek a Miskolci Egyetemen és a könyvtári szolgáltatásokban* címmel. Arról számolnak be, hogy a hagyományos könyvtári feladatok mellett ők már a gyakorlatban is foglalkoznak e-learning szolgáltatással. Kurzusaik között vannak teljesen nyíltak és csak egyetemi berkeken belül hozzáférhetőek is. 2015-ben hozták létre a MeMOOC-ot, a Miskolci Egyetem Online Képzési Központját az amerikai egyetemek gyakorlatának mintájára. A mostanra teljes egészében Moodle alapokon nyugvó keretrendszerben a könyvtárosok adminisztrátori feladatokat látnak el. A zárt kurzusok az egyetem összes karának tudományterületét lefedik, míg a szabadon hozzáférhetőek leginkább informatikai jellegűek. A nyílt portálnak jelenleg hétezer, a zártnak hatezer felhasználója összesen 300 kurzus közül válogathat. A mérnökinformatikus alapképzésnél még kreditbeszámításra is lehetőség van egyes tárgyak esetében.

Kiss Márta és *Szűcs Judit* beszámolójukban – *Kölsönözök ki egy könyvtárost! Új szolgáltatás szakdolgozóknak a Klebelsberg Könyvtárban (64. p.)* – már egy frontvonalas felhasználóképzés-

ról írnak a szegedi könyvtár szolgáltatási palettájáról, ellenben a hallgatóknak bemutatott források és lehetőségek többsége itt is elektronikus. Leírják, hogy jóllehet a szakértő-tájékoztatás a könyvtári alapszolgáltatások része mióta csak világ a világ, viszont abban újat tudtak nyújtani, hogy modern köntösben újradefiniálták, és éltek a modern tájékoztatási eszközök adta lehetőségekkel, megsokszorozva ezzel a szolgáltatással elért hallgatók számát. Egy komplett honlapot készítettek a szolgáltatásnak, ahol a szakdolgozatírás legfontosabb lépéseitől kezdve, az általános és tudományterület-specifikus forrásgyűjteményeken keresztül, egészen a „könyvtároskölcsonzó” időpontfoglalóig mindent megtalálnak a megmértetés előtt álló hallgatók. A plakátok, szóróanyagok, kampányvideók és népszerűsítő nyílt napok mellett, elsősorban a könyvtáros kollégák szakmai felkészültsége teszi sikeressé a projektet – egy klasszikus szolgáltatást, reformköntösben.

Fodor János, az Eötvös Lorand Tudományegyetem (ELTE) Könyvtár- és Információtudományi Intézet munkatársának cikke – Az érdeklődés hullámai. A könyvtáros új szereplehetősége a közreadás és a példamutatás között (43. p.) – az önkéntesek bevonásának lehetőségeire, a közösségi projektmenedzsment gyakorlati megvalósítására szolgál jó példával.

A szerző szerint a könyvtárak digitális gyűjteményeinek online jelenléte, a közösségi médiafelületeken való megjelenése elenyésző, az ezzel mégis kísérletező könyvtárak stratégiája nélkülözi a koncepciót. Legtöbb esetben az oldalakat kezelő könyvtárosok személyes ízlését tükrözik a feltöltött és megosztott tartalmak. Emellett a gyűjtemények iránti érdeklődés felkeltése éppúgy a könyvtáros feladata kell legyen, mint maga a digitalizálás, a gyűjteménybe rendezés és a szolgáltatás biztosítása. A szerzőt idézve: „Szükséges a kreatív, közvetítő magatartás és az ezt lehetővé tevő kompetenciák fejlesztése.”

Az ELTE egyetemi könyvtárosképzésének tartalomszolgáltatási műhelyében érdekes kísérleti projektekkal igyekeznek a diákság digitális kompetenciáit fejleszteni, ami legtöbb esetben képgyűjtemények, kor- és helytörténeti értékű dokumentumok közreadását, és hirdetési kampányok részmunkafolyamatait jelenti. A könyvtár szakos hallgatók mellett más tanszékek önkéntes diákjait is bevonják a projektekbe, amelyeket részvételi idejük-höz igazítva rövidebb részfolyamatokra bontanak. Nemrég fejeződött be egy ilyen projekt, a *Hullámfürdő záróra előtt*, amelynek keretében Pusztai Sándor, a Gellért fürdő egykori úszómesterének a II. világháború előtti évtizedekben készített több mint 600 fényképét rendezték digitális gyűjteménnyé. A hallgatók háttérkutatásokat végeztek, közösségi médiában megosztható kampányokat dolgoztak ki, és blogot vezettek a képeken látható híres személyek azonosításának dokumentálására, amelybe már a korszakot kutató oktatókat is bevontak. A beszámoló zárszava optimista kicsengésű: hiába fogják a hagyományos könyvtári és levéltári munkafolyamatok egy részét a jövőben algoritmusok helyettesíteni, mert a felhasználók és a gyűjtemények sokfélesége sokrétű szakmai háttértudást, személyi közvetítést és kreatív szerepvállalást követel meg.

Nagy Andor arról számol be *Digitális tartalmak könyvtári felhasználása. A Cselekvő Közösségek Wiki fejlesztése az Országos Széchényi Könyvtárban (84. p.)* című cikkében, hogy a Szabadtéri Néprajzi Múzeum, az NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft. és az Országos Széchényi Könyvtár (OSZK) „Cselekvő közösségek – aktív közösségi szerepvállalás” néven futó közös projektjének keretében létrehozták Magyarország első közösségekkel és azok fejlesztésével foglalkozó wikijét, vagyis közösségi enciklopédiáját. A WordPress alapokra fejlesztett online enciklopédia szócikkeinek alapját a projekt módszertani kézikönyvei adják, érdekessége viszont, hogy a projektben résztvevő szakemberek mellett

regisztrációt követően bárki szabadon szerkesztheti. A Wikipédiához hasonlóan itt is visszakövethetőek az eredeti szócikkek, ugyanis a szabadon szerkeszthető változat mellett mindig létrejön egy másolat az eredeti lektoráltról is. Külön dicséretre méltó, hogy akadálymentesség tekintetében emelt szintű kritériumoknak (a W3C konzorcium három szintje közül a második) megfeleltetve készítették el az oldalt. A látogatottság 2018-ban megugrotta a négyezret, és a visszakereshetőség maximális biztosítása érdekében havi rendszerességgel aratják, majd archiválják is az oldalt.

A kiadvány nem csak lehetőséget biztosít a Networkshop konferenciák előadóinak az előszóban már bejáratott prezentációjuk írásos, lektorált publikálására, de az értő szakmai közönség érdeklődésére is legalább annyira számot tarthat. Bízom benne, hogy egy újabb mérföldkövet, egy leendő tradíciót köszönhetünk a konferenciasorozat történelmében, a jövő előadóit pedig a magam részéről arra biztatom, hogy bátran vessék „papírra” azokat a szavakat, amiket már egyszer úgyis megformáltak. Belfentes információk szerint a készülőben lévő 2019-es kötet már most dupla ekkorának ígérkezik.

Networkshop 2018 konferenciakiadvány / szerk. Tick József, Kokas Károly, Holl András, Budapest : HUNGARNET Egyesület : MTA Könyvtár és Információs Központ, 2018. - 103. p. : ill.

A dokumentum az alábbi linken érhető el:

<http://ocs.mtak.hu/index.php/nws/2018/schedConf/presentations>

Őrizzük meg közösen a magyar webet!

Az Országos Széchényi Könyvtár kísérleti webarchívuma továbbra is várja az archiválásra, hosszú távú megőrzésre érdemes magyar vagy magyar vonatkozású külföldi webhelyeket. Ha valaki saját webhelyet ajánl és szeretné azt, hogy az archivált példányok a nyilvános gyűjteménybe is bekerüljenek, azzal szerződést kötnek, amely szabályozza a felhasználás módját. Mivel a közösségi média (pl. Facebook, Twitter, Instagram, YouTube) tömeges archiválása még nem megoldott, ezért elsősorban „hagyományos” honlapok, blogok, e-folyóiratok, virtuális kiállítások stb. címeit várják, lehetőleg olyanokat, amelyek kevésbé ismertek, de értékes tartalom van rajtuk és nem csak 1-2 oldalból állnak.

Az űrlap az alábbi címen érhető el:

https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSfuJ9eOaDws832cp_vmmCVb6oqNaDKkt3selfFWEaSyZeqJJA/viewform

További információ a mia@mek.oszk.hu címen kérhető.

(Forrás: <http://mekosztaly.oszk.hu/mia/>)

Maróthy Szilvia

Szabad hozzáférésű irodalom: Kerekes Pál új Kalauza

Az ingyenes olvasás kalauza részint Kerekes Pál és Kiszl Péter közös, *Magyar irodalom a világhálón* (2018) című kötetén, részint a szerző blogjának (Könyvkonnektor Blog) bejegyzésein alapul, azokat bővíti, rendezi egy kötetbe. Kerekes Pál az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet docense, fő kutatási területe az elektronikus könyv. A témában számos publikációja jelent meg, jelen ismeretterjesztő kötetnek előzménye a 2011-ben megjelent *E-book kalauz: Az elektronikus könyv kisciklopédiája*.

A most megjelent *Kalauz* a tágabb értelemben vett szépirodalmi alkotások online ingyenesen hozzáférhető kiadásait szolgáltató weboldalakat gyűjti egybe. Nem tartalmazza tehát a tudományos és oktatási szakadatbázisok, tartalomszolgáltatások széles palettáját, például az egyetemi repozitóriumokat, szakfolyóiratok adatbázisait, vagy az e-tananyagokat. (18. p.) Sokat hallhatunk, olvashatunk a tudományos publikációk, kutatási adatok nyílt hozzáférésű közzétételéről, a gyűjtőnéven nyílt tudománynak (open science) nevezett elvárásrendszeréről, illetve mozgalomról. Szerencsére számos kezdeményezés, gyűjtőportál áll rendelkezésre, mely ezeket a kezdeményezéseket, a tudományos együttműködést támogatja. Ám talán kevesebb olyan tudományos-ismeretterjesztő áttekintés van, mely a szélesebb közönséget megcélözva a szabadidejét olvasással töltők számára gyűjt egybe ingyenes tartalomszolgáltatásokat. Ennek oka feltehetően az is, hogy szabadidőnk webes eltöltéséhez gyakrabban fordulunk a közösségi médiához és különféle információs portálokhoz. A kulturális javak nyílt (és jogszerű) hozzáférhetőségének népszerűsítése terén azonban mindenképp fontos hozzájárulást Kerekes Pál könyve.

A kötet igen változatos témákat ölel fel, ám az ingyenesen elérhető, alapvetően szöveges tartalmak végig a középpontban. Első egységében színes kitérőkkel mutatja be az e-könyv jellemzőit a klasszikus könyvészeti megközelítés mentén, azt analógiaként felhasználva, valamint az e-könyv gazdasági és kultúrtörténeti sajátosságaiból hozva fel példákat. Másik nagyobb egysége a szépirodalmi és tudományos szövegeket szolgáltató weboldalak, archívumok bemutatása. Noha alapvetően a szabadidős olvasásra szánt szövegek ingyenes lelőhelyeit kívánja a kötet bemutatni, a gyakorta áttetsző határok miatt kitér az egyetemi és a GLAM szektor, vagyis a galériák, könyvtárak, levéltárak és múzeumok (nem csak szöveges) tartalomszolgáltatásaira, webes archívumaira is. A harmadik nagyobb egység, vagy inkább téma, amely az előbbi egységgel keveredve kerül bemutatásra a kötetben, a webes médiumból következő sajátos tartalomszolgáltatások, műfajok végtelen gazdagságából emel ki és mutat be ismert példákat. Ilyenek például a közösségi médiás szépirodalmi alkotások, a hangoskönyvek, a mangák, a képregények, a slam poetry, a gyermekirodalom, vagy a felnőtt színezők típusai – sajnos a felnőtt irodalomra a szerző nem tér ki. Két kisebb alfejezet foglalkozik a self-publishing jelenségével, annak működési elvével, valamint a kiadványtípus ingyenes lelőhelyeivel. (194–198. p.) – Kerekes jártasságát mi sem bizonyítja jobban, minthogy maga a recenzeált kötet is egy ilyen, self-publishing profilú kiadónál, a Publiónál jelent meg elektronikus és nyomtatott formában.

A sokszínűséggel kapcsolatban több ponton fel is hívja rá a figyelmet a szerző, hogy a tartalomszolgáltatások kiválasztása, s azok bemutatásának sorrendje nem értékítélet tükröz – igyekszik az internetes portálok által nyújtott gazdag kínálatból a legtöbbet bemutatni. Mint írja: „Az internet sajátossága, hogy egy vers, egy novella önállóan is publikálásra kerül, nem csak kötetbe fűzötten, mint azt a print kultúrában megszoktuk.” (19. p.) Persze a nyomtatott kultúrában is ismeretesek a különnyomatok, a kéziratos kultúra bonyolultságát nem is említve, az mindenesetre igaz, hogy a webes környezet megsokszorozta e jelenség előfordulásait, az olvasóknak kínált szövegeket, szövegrészleteket pedig radikálisan lerövidítette, multimédiás tartalmakkal gazdagította/szegényítette. Kerekes ennek megfelelően a szövegek webes jelenlétére koncentrálna, nem azok különféle kiadásaira.

Az online közeg sajátosságaiból fakadó megváltozott szövegkezelési és -elérési helyzetre a könyv számos pontján felhívja a figyelmet a szerző, az ezekre való reflektálás fontosságát hangsúlyozva, különös tekintettel a könyvtárosok és a tanárok számára. (52. p.) Az érvek közül azonban hiányzik egy, ami a kultúráközvetítés szempontjából az egyik legfontosabb: a forráskritika. Kerekes minőségi kérdésekkel egyáltalán nem foglalkozik a kötetben, tehát nem tér ki arra, hogy technikai, tipográfiai szempontból milyenek a tartalomszolgáltatások nyújtotta szövegek, vagy hogy textológiai mennyire szakszerűek, hitelesek.

Egy ismeretterjesztő szövegnek nem lehet feladata részletes filológiai érvek kibontása, vagy bárminemű értékítélet közvetítése (utóbbi tudományos közleménynek sem!), ám érdemes lett volna az internettel kapcsolatos forráskritikai alapvetésekre felhívni a figyelmet. A kötetben egyedül a kalózkivadványokat marasztalja el némileg a szerző, az általa idézett táblázat alapján azonban nehéz megérteni, miért a minőségileg legjobb a legrosszabb. „Ez a fajta lopás a legveszélyesebb, mert a szövegnek gyakorlatilag nincs hibája és tetszőleges méretű képernyőn lehet olvasni.” (93. p.)

Valami módon a szerző a közgyűjteményi digitalizálás finom kritikájával mégis reflektál a minőségi problémákra: noha a magyar kulturális örökség webes szolgáltatásának igénye a webbel lényegében egyidős, az elmúlt közel negyedszázad alatt mégsem sikerült egységes stratégia mentén következetesen végigvinni azt. Így bár vannak jelentős szöveg szolgáltatások, melyeket az olvasók igénybe vehetnek, a nagyszabású digitalizálás meghiúsulása folytán az olvasók részint az e-könyv kiadók, illetve egyéb profitorientált tartalomszolgáltatók nyújtotta lehetőségekhez, részint a kalózkodálakhoz fordulnak.

Kerekes Pál Kalauzának hangsúlyozandó érdeme, hogy gazdag áttekintést nyújt a kulturális javak, különösképp a szépirodalmi alkotások ingyenes webes forrásaiból. A kötet funkcionalitását némileg megakasztja ugyan az internetes linkek (URL) kezelésének problémái (a nyomtatott verzió nem tartalmaz például QR-kódot, mely megkönnyítené az útvonalak elérését, az e-könyv kapcsán is igen magas arányú linktöréssel számolhatunk néhány éven belül), megalkotásának mégis fontos felismerés az alapja. Az internetes tartalmak elsőprő mennyisége, az információs dömping közepette nemcsak verseny folyik a figyelemért, de annak fenntartása is komoly kihívás – ennek érdekében szükség van „igazságra vezérlő” kalauzokra.

Az ingyenes olvasás kalauza : A szabad elérésű elektronikus irodalom magyar nyelvű szöveges és audiovizuális könyvtárai, a free szövegyűjtemények elérhetőségei, a nyílt magyar text-és multimédia-bázisok globális, határon túli és hazai színterei / Kerekes Pál. - [Budapest] : Publio, 2019. - 248 p. ; 21 cm

3K
3K
3K
3K
3K
3K
3K
3K
3K
3K